

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ

Число 11
2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор
Відповідальний секретар

Микола Железняк
Олександр Іщенко
Сергій Бортник
Іван Дзюба
Тетяна Добко
Станіслав Кульчицький
Константин Манолаке (Молдова)
Ірина Матяш
Любомир Пиріг
Роман Сенькусь (Канада)
Ярослав Яцків

Адреса редакції:

Україна, 01024, м. Київ-4, вул. Терещенківська, 3
e-адреса: esu@esu.com.ua
веб-сайт: <http://evu.encyclopedia.kiev.ua>
doi: <https://doi.org/10.37068/evu>

Засновано в жовтні 2009 року

2019 © Інститут енциклопедичних досліджень НАН України

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
INSTITUTE OF ENCYCLOPEDIA RESEARCH

ENTSYKLOPEDYCHNYI VISNYK UKRAINY

THE ENCYCLOPEDIA HERALD OF UKRAINE

Volume 11
2019

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-Chief
Executive Secretary

Mykola Zhelezniak
Oleksandr Ishchenko
Serhiy Bortnyk
Ivan Dziuba
Tetiana Dobko
Stanislav Kulchytskyi
Constantin Manolache (Moldova)
Iryna Matiash
Lubomyr Purih
Roman Senkus (Canada)
Yaroslav Yatskiv

Herald contacts:

Ukraine, 01024, Kyiv-4, 3, Tereshchenkivska str.
e-mail: esu@esu.com.ua
website: <http://evu.encyclopedia.kiev.ua>
doi: <https://doi.org/10.37068/evu>

Founded in October 2009

2019 © NASU Institute of Encyclopedic Research

ЗМІСТ

Від головного редактора.....5

Дослідження з енциклопедистики

Микола Железняк
«Енциклопедія Сучасної України» у викликах сьогодення.....7

Олександр Іщенко
«Енциклопедія Сучасної України» vs. «Вікіпедія»:
рівень популярності в українському інформаційному просторі.....23

Сергій Болтівець
До питання створення національної довідкової служби
енциклопедично-освітнього спрямування.....31

Лілія Циганенко
Вони змінили історію: 125 вихідців із Південної Бессарабії.....40

Енциклопедисти сучасної України

Тарас Шмігер
Весь вік працюючи для України: Роксолана Зорівчак (1934–2018).....47

Марина Федорова
Пустовіт Тарас Павлович.....53

Українська енциклопедична справа в подіях

Роман Кушнір, Андрій Фелонюк
30-річчя відновлення діяльності НТШ в Україні
(здобутки в царині енциклопедистики).....58

Сергій Білокінь
Енциклопедист, який випередив час
(125 років від дня народження Євгена Онацького).....65

Олег Савченко, Оксана Давиденко
Енциклопедична хроніка 2019 року.....75

TABLE OF CONTENTS

Foreword from the Editor-in-Chief.....5

Encyclopedia studies

Mykola Zhelezniak
Encyclopedia of Modern Ukraine in the challenges of today.....7

Oleksandr Ishchenko
Encyclopedia of Modern Ukraine vs. Wikipedia:
the popularity scale in information space of Ukraine.....23

Serhii Boltivets
On the modeling of a national encyclopedic-and-educational service.....31

Lilia Tsyganenko
They changed the history: 125 natives of the Southern Bessarabia.....40

Encyclopedists of Modern Ukraine

Taras Shmiher
Lifelong working for Ukraine: Roksolana Zorivchak (1934–2018).....47

Maryna Fedorova
Pustovit Taras Pavlovych.....53

Events of the encyclopedia publishing in Ukraine

Roman Kushnir, Andrii Feloniuk
30th anniversary of the restored in Ukraine Shevchenko Scientific
Society activities (achievements in the encyclopedic area).....58

Serhii Bilokin
Encyclopedist who has been ahead of his time
(to the 125th anniversary of Yevhen Onatskyi's birthday).....65

Oleh Savchenko, Oksana Davydenko
Encyclopedic newsreel 2019.....75

ВІД ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

10 років тому, розпочинаючи видання «Енциклопедичного вісника України», редакційна колегія усвідомлювала всі труднощі, що чекають на неї. Звісно, це не лише ті проблеми, з якими зіштовхуються всі наукові інституції України в наш час змін, реформ (справжніх та імітованих), нововведень, а й ті, що пов'язані зі специфікою енциклопедистики як дослідницького напрямку. Парадокс у тому, що у справі створення енциклопедій уже накопичено чималий досвід, зокрема й в Україні, а от саме науковий напрям – енциклопедистика (енциклопедознавство) – лише починає утверджуватися як самостійна галузь суспільно-гуманітарних знань. На нашу думку, друкований періодичний орган якнайкраще мав сприяти цьому. Це й стало підґрунтям для заснування «Енциклопедичного вісника України».

Звичайно, широкий спектр питань енциклопедистики висвітлювали й інші наукові видання, однак спеціального періодичного наукового збірника бракувало.

Маючи когнітивний характер, енциклопедистика певним чином пов'язана з лексикографією, біографістикою, бібліографістикою, історією, краєзнавством, книгознавством, статистикою та низкою інших дисциплін. Це й зумовило тематичне багатоманіття щорічника.

З одинадцяти чисел збірника окремі містять матеріали щодворічних наукових конференцій, започаткованих Інститутом енциклопедичних досліджень НАН України 2008 року. Зокрема, перше число вміщує доповіді, виголошені на цій конференції. У ньому представлено основні осередки енциклопедичної справи в Україні та сусідніх державах. Цікавими та змістовними є статті Юрія Шемчушенка про «Юридичну енциклопедію», Євгенії Карпіловської та Михайла Зяблюка про структуру й принципи укладання енциклопедії «Українська мова», Станіслава Кульчицького про «Енциклопедію історії України». Звісно, важливе місце в цьому випуску відведено «Енциклопедії українознавства» (автор Аркадій Жуковський) і її спадкоємцям – «Encyclopedia of Ukraine» (розвідка Романа Сенькуся) та «Енциклопедії Сучасної України» (стаття Миколи Железняка). Про енциклопедичні справи в Грузії можна дізнатися з повідомлення Зураба Абашидзе «Грузинська енциклопедія», а про українсько-білоруські культурні зв'язки в контексті енциклопедичних здобутків – з дослідження Ольги Ямкової. Ці та інші матеріали – як першого, так і решти чисел «Енциклопедичного вісника України» – доступні на сайті видання, а також у депозитарії наукової періодики України на сайті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

В одному спецвипуску об'єднано друге й третє числа, весь його обсяг займає підготовлений спільно з Науковим товариством ім. Шевченка каталог-інформатор «Періодичні видання 20 століття бібліотеки НТШ». У ньому подано короткі анотації та світлини обкладинок 192 часописів (журнали, газети переважно гуманітарного характеру), що зберігаються в бібліотеці НТШ. Чимало видань – маловідомі й рідкісні.

Спарені четверте й п'яте числа вісника мають виразно біографічну тематику, хоча за змістом урізноманітнені новими рубриками – «Енциклопедисти сучасної України», «Ратаї енциклопедичної ниви», «Події», «Хроніка».

У шостому-сьомому номерах часопису вміщено матеріали 4-ї міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика» та статті в рубриках «Енциклопедисти сучасної України», «Події», «Хроніка». Цей випуск засвідчує розширення авторського колективу, зміцнення міжнародних зв'язків українських енциклопедистів. Змінився й склад редакційної колегії вісника.

У восьмому-дев'ятому числі, окрім традиційних рубрик, додалися нові – «У зарубіжних колег» та «Рецензії й огляди». Варто відзначити, що в цьому випуску помітне місце займають питання електронної енциклопедистики, а також розгляд енциклопедичного видання як одного з дієвих засобів поширення та пропаганди національної ідеї та суспільних цінностей. Окрім того, зазнало змін оформлення часопису – з'явилася супровідна інформація англійською мовою (зміст випуску, заголовки статей, автори, списки цитованої літератури), що продиктовано новими вимогами, висунутих до фахових періодичних видань України.

Десяте число (спецвипуск) присвячено 100-річчю Національної академії наук України й містить матеріали круглого столу «Енциклопедична справа в Національній академії наук України». Важливим, на наш погляд, є оприлюднення в цьому випуску реєстру енциклопедичних термінів та їх тлумачень, що сприяє формуванню понятійної бази енциклопедистики, окресленню кола її проблем, розробленню методичних засад.

Водинадцятому випуску публікуємо доповіді, заявлені на 6-ту міжнародну наукову конференцію «Українська енциклопедистика». Серед них особливо цікава – «Вони змінили історію: 125 вихідців із Південної Бессарабії» Лілії Циганенко, присвячена визначним особистостям Бессарабії. Це зразок енциклопедичного видання регіонального типу, причому сам регіон відзначається поліетнічним складом населення з непростю історією.

Становлення будь-якого періодичного видання – зазвичай складний і довготривалий процес. За перше десятиліття «Енциклопедичний вісник України» пройшов певну еволюцію, однак попереду ще багато проблем. Та оскільки головне завдання будь-якого наукового поступу – вирішення й подолання проблем, то цим шляхом і йтимемо.

Дослідження з енциклопедистики

DOI: 10.37068/evu.11.1

«Енциклопедія Сучасної України» у викликах сьогодення

Микола Железняк

*Інститут енциклопедичних досліджень НАН України,
Київ, Україна*

Резюме: Статтю присвячено 5-й річниці електронної версії «Енциклопедії Сучасної України», представленої в мережі Інтернет (сайт esu.com.ua). Показано функції, покладені на ЕСУ, зокрема акумулювати національно релевантні знання (про Україну, українців, українство) й поширювати їх у суспільстві, відігравати важливу просвітницьку роль, виховуючи на основі цих знань патріотичні почуття в українців, розуміння національної ідеї, самоідентичності тощо. Наголошено, що функції ЕСУ будуть краще реалізовані завдяки саме появі її онлайн-версії. Веб-сайт ЕСУ має високі показники відвідуваності, позиціонування в пошукових системах (Google), забезпечує доступ до енциклопедичних знань значно ширшої аудиторії, ніж видрукований наклад томів. Окреслено й недоліки онлайн-версії ЕСУ, зокрема прийняту редакцією систему скорочень слів. У сучасних умовах особливого значення набувають англійські версії статей, що сприяли б боротьбі зі стереотипами щодо України, її народу, мови, культури, історії тощо, сформованими ще радянською картиною світу й активно підтримуваними, а то й поглиблюваними адептами «русского міра».

Ключові слова: «Енциклопедія Сучасної України», онлайн-енциклопедія, енциклопедичні знання, освіта, тезаурус, політична нація.

Encyclopedia of Modern Ukraine in the challenges of today

Mykola Zhelezniak

*NASU Institute of encyclopedic research,
Kyiv, Ukraine*

Abstract: The article is devoted to the 5th anniversary of the electronic version of The Encyclopedia of Modern Ukraine (EMU) on the Internet (website: esu.com.ua). The study reveals the functions performed by the EMU can be better implemented due to its online version. These include accumulating of nationally relevant knowledge (about Ukraine, Ukrainians, Ukrainian phenomena and realities) and disseminating it in society, playing an important educational role, fostering patriotic feelings among Ukrainians based of this knowledge, understanding of national ideas, self-identifying, etc. The EMU website has high traffic, search engine positioning (Google), therefore, provides access to encyclopedic knowledge of a much larger audience than a printed version of this encyclopedia. The disadvantages of the online version of ESU are also highlighted. First of all, the words in the text are shortened like in paper encyclopedias, which have a reason to save space on the pages. There is also no English section. Today, English-language versions of the articles would contribute to destruct the stereotypes about Ukraine, its people, language, culture, history, etc., formed by the Soviet picture of the world (Pax Sovietica) as well as supported and deepened by followers of the Russian world (Pax Russica).

Keywords: Encyclopedia of Modern Ukraine, online encyclopedia, encyclopedic knowledge, education, thesaurus, political nation.

Енциклопедії, починаючи від найперших їхніх прототипів (ізборники, лексикони, азбуковники) і закінчуючи сучасними онлайн-веб-проектами, завжди спираються на той самий концепт – подання якомога ширшого зводу людських знань, що вимірюється не лише кількісними, а насамперед якісними показниками. Словник (реєстр гасел) будь-якої енциклопедії репрезентує і визначає широту й глибину знань, що представлені на її сторінках.

Якщо аналізувати питання широти енциклопедичних знань, вміщених у будь-якій енциклопедії, з погляду тезаурусної теорії систематизації сукупності інформації, то енциклопедичний словник завжди характеризуватиметься відносно неповнотою, лакунарністю, фрагментарністю. Особливо це стосується тих видань, що подають знання сьогодення. На думку сучасних філософів, лексема «знання» набуває нового значення:

нині поширюються вузькопрофільні, спеціальні знання, а універсальні – відходять у минуле, відповідно, змінюється статус університету, вищого навчального закладу, що давав універсальні, всебічні знання. На це свого часу звернули увагу окремі дослідники, характеризуючи кореляцію повноти й неповноти будь-якого тезауруса як відносного поняття: неповнота характерна для тезаурусів, що відображають реальний (поточний) розвиток культури, однак при цьому їм властива й повнота, що виражається поданням орієнтовних знань у повному обсязі [Луков, с. 560].

Тезаурус (система гасел) «Енциклопедії Сучасної України» (ЕСУ) орієнтований на якомога повніше знання про Україну, українців й українство. ЕСУ, як і свого часу всесвітньо відома «Енциклопедія...»¹ Д. Дідро й Ж. Д'Аламбера, що пропагувала ідеї французького просвітництва, націлена на маніфестацію української національної картини світу замість радянської, яку чітко відображала «Українська радянська енциклопедія».

«Багатостороння самореалізація нації можлива лише тоді, коли її очолює повноцінна в структурно-функціональному відношенні національна еліта, яка бере на себе відповідальність за її долю. Національна еліта покликана бути духовним провідником нації, генератором творчих ідей, великих національних проєктів – саме в цьому полягає сенс її існування» [Карлова, с. 99]. ЕСУ – це один із важливих національних проєктів, ініційованих академічною науковою елітою, зокрема й за участі її діаспорних представників, що мали в Європі досвід укладання «Енциклопедії українознавства» – див.: [Железняк, 2009].

ЕСУ як проєкт, який збирає й поширює в суспільстві достовірні україноцентричні знання, особливо важливий сьогодні – в часи інформаційних війн, коли спотворена, маніпулятивна, неправдива інформація здатна впливати на свідомість людини, змінюючи її політичні, економічні, соціальні й духовні орієнтири. Відтак нині всі заходи, що посилюють вияв української політичної нації, тобто згуртовують, самоорганізують громадян України навколо цінностей українського народу, стратегічних пріоритетів розвитку держави, набувають неабиякого значення для безпеки її суверенітету.

Чи не найважливішою ланкою в становленні української політичної нації багато науковців називають освіту. Влучно з цього питання зауважують фахівці, наводячи приклад із недавньої вітчизняної історії: радянський народ досить конструктивно та ефективно «будували» із залученням усіх сфер і механізмів суспільного життя, передусім освітньої. Як наслідок – після розпаду СРСР уже минуло багато років, однак радянська ідентичність продовжує бути яскраво помітною у свідомості громадян новоутворених держав, зокрема України [Нестеренко, с. 178].

¹ Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers (Paris, 1751–1772).

На нашу думку, «Енциклопедія Сучасної України» в суспільстві виконує не так освітню, як просвітницьку функцію. ЕСУ – це не навчальний підручник, а суспільно корисний звід знань національного характеру. В контексті формування української політичної нації ЕСУ є зводом саме тих знань, що породжують у людини незалежно від її етнічного походження, рідної мови, віри тощо бажання відчувати себе українцем, пишатися належністю до українського народу. Як зауважував В. Липинський, національна ідея спрацьовує тоді, коли народ відчуває бажання бути нацією, а коли такого внутрішнього відчуття немає – нація зникає [Липинський, с. 116]. У цьому криється просвітницька функція ЕСУ – стимулювати бажання в українського народу бути поважаною у світі політичною нацією.

Боротьба з радянською ідентичністю, прагнення повернути українцям власну позарадянську («позасовкову») самосвідомість і самоідентифікацію є базовою просвітницькою ідеологією ЕСУ. Неважко помітити, що більшість енциклопедичних статей кожного тому складають персоналії. Україна віддавна багата на видатні постаті, зокрема ті, які присвячували своє життя служінню народу, боролися за незалежність, виступали його совістю й голосом. У радянській картині світу місця таким не було – їх знищував або маркував «буржуазними націоналістами» більшовицький тоталітарний режим. Тих же українців, хто не виявляв боротьби за національні цінності, проте був професіоналом своєї справи й здобував міжнародне визнання, зазвичай популяризували як радянську людину, представника радянського народу.

Встановлювати історичну справедливість, повертати до культурного й наукового дискурсу численні імена українців – важлива й відповідальна місія, яку на себе взяли упорядники ЕСУ. Вважаємо, що саме це відіграє велику роль у популяризації українства. Адже долі людей, результати їхньої діяльності, творчі, інтелектуальні, фізичні здобутки, наукові відкриття, технологічні розробки, героїчні вчинки тощо – це ті знання, що допомагають утвердженню національно-культурних, патріотичних цінностей, спонукають до глибшого вивчення історії та сьогодення України.

За нашими підрахунками, у 1–20 томах ЕСУ статті-персоналії становлять 74,7 % (приблизно кожна третя). Вони покликані дати вичерпний звід українців, про яких варто знати і якими варто пишатися. Окрім інформування суспільства про людський науковий, культурний, мистецький, літературний, політичний, спортивний потенціал української нації, ще одним завданням відповідного контенту є виховання почуття гордості за свій народ, його культуру, історію, внесок українців у світову цивілізацію.

Підкреслимо, ЕСУ не є біографічним словником, хоча статті-персоналії й превалюють над іншими – це визначає її антропологічний характер.

ЕСУ – енциклопедія, що подає знання про всі сфери буття України (географічне положення, адміністративний устрій, природні багатства, історія, політична та правова система, економіка, наука, культура, музика, мистецтво, література, спорт тощо), при цьому часто висвітлюючи їх саме через подання персоналій – тих, хто створив чи творить матеріальні й духовні надбання людства. У цьому полягає особливість ЕСУ як енциклопедичного проекту.

Треба також зауважити, що ЕСУ обмежується інформацією, подаючи лише ту, яка стосується періоду від початку 19 століття до наших днів. Відтак необхідно визнати: багато славетних імен українського народу не потрапляє до енциклопедії через хронологічні рамки видання, що є ознакою її неповноти, яка виявляється також і в розтягненості творення видання (понад 20 років). За цей час з'явилося багато непересічних особистостей, які демонструють свої таланти в різноманітних видах діяльності – науці, літературі, кінематографі, музиці, образотворчому мистецтві тощо – часто без належного пошанування з боку держави, що слугує певним маркером для енциклопедистів. Відшукувати й систематизувати таку інформацію нелегко, однак усвідомлення необхідності вдосконалення цього процесу, що дозволить йти в ногу з часом, не відстаючи ні на крок, породжуватиме й шляхи реалізації наявних потреб. Нині це одне з нагальних завдань, над якими працює редакція ЕСУ.

На наш погляд, дієвим у вирішенні подібних проблем ЕСУ є запуск її електронної версії в мережі Інтернет, що дозволяє не лише не відставати від новітніх тенденцій представлення інформації в інформаційному просторі, а й швидко реагувати на зміни в сучасному світі, тим самим розширюючи й поглиблюючи контент знань.

У 2014 році було зроблено перший крок – ЕСУ отримала електронну онлайн-версію (далі е-ЕСУ). Зокрема, 7 жовтня того року розміщено перші статті на сайті. Нині електронне джерело подає матеріали всіх друкованих томів, функціонує у вигляді веб-сайту (<http://esu.com.ua>) зі сприятливими для пошуку інформації інтерфейсом та архітектурою. Веб-сайт створено «з нуля» фахівцями Інституту енциклопедичних досліджень НАН України. Всі матеріали е-ЕСУ мають відкритий безоплатний доступ. Натомість, як свідчить досвід європейської електронної енциклопедистики, в багатьох країнах існує практика обмеженого безоплатного доступу до національних енциклопедій – користування енциклопедією в повному обсязі можливе зазвичай за певну плату [Іщенко, с. 23–24].

Онлайн-енциклопедія умовно складається з п'яти розділів: «Всесвіт і Земля», «Людина», «Суспільство», «Наука», «Культура». Кожний з них містить статті з відповідною іконографією. Ілюстративний ма-

теріал представлено як у самій статті, так і в «Галереях» сайту. Наявна система пошуку дозволяє швидко знайти потрібний матеріал та ілюстрації. У рубриці сайту «Новини» висвітлюють найголовніші актуальні події української та зарубіжної енциклопедистики, інформацію про діяльність Інституту енциклопедичних досліджень НАН України. Також сайт має інтегрований модуль Facebook, що дає змогу підписатися на сторінку ЕСУ у цій соціальній мережі. До того ж статтями й новинами можна поділитися у Twitter і публічно рекомендувати в Google [Железняк, Кацалап, с. 29].

Для зручного пошуку й швидкого віднайдення інформації, а також привертання уваги читача до енциклопедичних знань е-ЕСУ має більше можливостей порівняно з друкованими томами. Однак основна її перевага – це надання можливості послуговуватися енциклопедичними матеріалами необмеженій кількості користувачів мережі Інтернет незалежно від місця проживання, громадянства, часу звертання за інформацією – 24 на 7 відкритий доступ до е-ЕСУ.

Томи ЕСУ друкують накладом 10 000 примірників, безоплатно роздають державним бібліотекам, університетам. Утім завдяки е-ЕСУ доступ кількості читачів до енциклопедичної інформації істотно збільшується. Про це, зокрема, свідчать статистичні дані з адміністративної панелі сайту енциклопедії (рис. 1).

Рис. 1. Показники відвідуваності сайту електронної «Енциклопедії Сучасної України» за 2015–2018 рр.

Як видно з рис. 1, за 4 роки функціонування енциклопедії в мережі Інтернет загальна кількість осіб, які відвідали сайт е-ЕСУ, тобто ознайомилися хоча б з однією енциклопедичною статтею, зростає від 85 тисяч у 2015 році до 1 мільйона 372,5 тисяч. Бачимо, що показники кількості переглядів та загальної кількості відвідувачів сайту щороку збільшуються (в середньому на 30–35%).

Основні читацькі групи е-ЕСУ (за 2015–2018 рр.):

- за країнами – Україна (93,3 %);
- за віком – особи 25-34 років (34 %), 18-24 років (23 %);
- за статтю – жінки 60 %, чоловіки 40 %;
- за активністю – ті, хто відвідують сайт цілеспрямовано (14 %) і ті, хто вперше потрапляє на сайт через пошукові системи типу Google (86 %).

Табл. 1–2 показують, з яких країн та регіонів України найчастіше відвідують сайт е-ЕСУ.

Табл. 1. Відсоток читачів е-ЕСУ, зареєстрованих у певній країні, від загальної кількості відвідувань сайту (за 2015–2018 рр.)

<i>Країни</i>		<i>Читачі е-ЕСУ</i>
1	Україна	93,3 %
2	Росія	1,26 %
3	Німеччина	0,78 %
4	США	0,77 %
5	Польща	0,60 %
6	Нідерланди	0,45 %
7	Велика Британія	0,27 %
8	Канада	0,25 %
9	Італія	0,17 %
10	Чехія	0,16 %

Із табл. 1 бачимо, що найактивнішими відвідувачами е-ЕСУ є мешканці України. По-перше, як сказано вище, «Енциклопедія Сучасної України» – це джерело знань про українців, Україну й українство. По-друге, ЕСУ – українськомовна енциклопедія. Отже, цілком закономірно, що на цих читачів припадає понад 90 % відвідувань сайту е-ЕСУ.

Варто звернути увагу: загальна кількість країн, представники яких хоча б раз відвідали сайт енциклопедії, – 173 (охоплено всі континенти – Європу, Азію, Північну Америку, Південну Америку, Австралію). Країни-сусіди – Білорусь, Румунія, Угорщина, Словаччина – не ввійшли до переліку перших 10 країн з найбільшим відсотком читачів е-ЕСУ.

Табл. 2. Відсоток читачів е-ЕСУ, зареєстрованих у Києві та областях України, від загальної кількості відвідувань сайту (за 2015–2018 рр.)

	<i>Області й столиця</i>	<i>Читачі е-ЕСУ</i>
1	м. Київ	43,61 %
2	Львівська	9,5 %
3	Дніпропетровська	4,95 %
4	Харківська	4,36 %
5	Івано-Франківська	3,18 %
6	Київська	2,97 %
7	Одеська	2,69 %
8	Тернопільська	2,35 %
9	Вінницька	2,24 %
10	Запорізька	2,21 %
11	Полтавська	2,01 %
12	Рівненська	1,86 %
13	Хмельницька	1,73 %
14	Черкаська	1,67 %
15	Волинська	1,64 %
16	Донецька	1,60 %
17	Закарпатська	1,54 %
18	Чернівецька	1,50 %
19	Житомирська	1,46 %
20	Сумська	1,45 %
21	Миколаївська	1,17 %
22	Херсонська	1,15 %
23	Чернігівська	1,12 %
24	Кіровоградська	1,08 %
25	Луганська	0,55 %
26	Крим	0,15 %

Дані табл. 2 демонструють відсутність певної кореляції розподілу регіональної активності використання е-ЕСУ з поширеними нині поглядами щодо мовних, соціально-політичних, ідеологічних вподобань українців з різних регіонів (передусім маємо на увазі стереотипне протиставлення сходу й заходу). Бачимо, що найменше читають енциклопедію в анексованому Криму й частково окупованій Луганській області. Утім Донецька область, що також частково захоплена військовими формуван-

нями РФ, випереджає за активністю використання е-ЕСУ Закарпатську, Чернівецьку, Житомирську та деякі інші області.

Статистичні дані щодо відвідуваності конкретних сторінок сайту, тобто енциклопедичних статей, підтверджують міркування, висловлені вище про те, що ЕСУ виконує в суспільстві просвітницьку функцію в контексті виховання в українців національної самоідентичності, патріотизму, гордості за свою країну. Адже до найпопулярніших статей, що впродовж 2015–2018 рр. найбільше отримали читачьких переглядів, належать: «Громадянська ідентичність»², (10 932 перегляди), «Галицька битва»³ (10 707 переглядів), «Головна українська рада»⁴ (9 972 перегляди), «Заборона української мови»⁵ (9 183 перегляди), «Акт злуки УНР і ЗУНР»⁶ (9 136 переглядів), «Визвольні змагання 1917–21»⁷ (6 330 переглядів). До найпопулярніших також належать статті загального типу: «Біологічна система»⁸, «Магнітні матеріали»⁹, «Екранні мистецтва»¹⁰, «Карпати (Карпатські гори)»¹¹, «Корекційна педагогіка»¹², «Азовське море»¹³, «Геоцентрична система світу»¹⁴, «Заповідні території»¹⁵ тощо.

Вибірка найпопулярніших статей сайту не зовсім коректна, позаяк статті з'являлися на сайті не одночасно, а в різні роки. Тому матеріали, які на сайті опубліковані минулого року, мають меншу ймовірність нині отримати більшу кількість переглядів, ніж ті, що розміщені в 2014 році. Втім, загальна тенденція пріоритетності тематики статей для читачів все одно простежується.

Проаналізуємо особливості текстового подання статей в е-ЕСУ. Для цього порівнюємо інтерфейс сайту енциклопедії з подібними зарубіжними проектами, зокрема популярною у світі енциклопедією «Britannica» й національною норвезькою енциклопедією «Store Norske Leksikon». Наприклад, поглянемо на статті в трьох енциклопедіях про Сергія Бубку (див. рис. 2–4).

² URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=31975

³ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=28348

⁴ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=25400

⁵ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=17240

⁶ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43521

⁷ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=33971

⁸ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=35310

⁹ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=60246

¹⁰ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18811

¹¹ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9920

¹² URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3530

¹³ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42775

¹⁴ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=29173

¹⁵ URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=14963

Бета-версія

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

ЕСУ

Енциклопедія НТШ ІЕД НАН України

ENCYCLOPEDIA OF MODERN UKRAINE

Всесвіт і Земля Людина Суспільство Наука Культура

Виберіть літеру

ШУКАТИ

Головна / Людина / Б

БУБКА Сергій Назарович (04. 12. 1963, Луганськ) – легкоатлет (стрибки з жердиною). Засл. м. сп. СРСР (1983) та України (1993). Чл. МОК (1999). Нар. депутат України (від 2002). Канд. пед. н. (2001). Держ. нагороди СРСР. Повний кавалер ордена «За заслуги» (1994, 1997, 1999), Олімп. орден МОК (2000), Герой України (2001). Закін. Київ. ін-т фіз. культури (1987). Стрибками з жердиною займається від 1973 у Луганську, від 1979 – у Донецьку. Перший тренер – В. Петров, згодом – Є. Волобуєв, А. Шквира. 1981–92 – інструктор фіз. культури Донец. облвиконкому. 1985 Б. визнаний найкращим спортсменом світу. Чемпіон 24-х Олімп. ігор (Сеул, 1988), чемпіон світу (1983, 1987, 1991, 1993, 1995, 1997), чемпіон світу в закритих приміщеннях (1985, 1987, 1991, 1995), володар Кубків світу та Європи (1985), чемпіон Європи (1986), багатораз. переможець змагань Гран-Прі. Першим у світі здолав вис. 6 м (1985). 35-разовий рекордсмен світу (на літніх змаганнях – 17 разів, найкращий результат 6,14 м, 1994; у закритих приміщеннях – 18 разів, найкращий результат 6,15 м, 1993). Від 1992 – президент ВАТ «Спортивний клуб С. Бубки» у Донецьку. Один із організаторів щоріч. міжнар. турніру «Зірки жердини», який відбувся вперше в Донецьку 1990. Від 2002 – кер. легкоатлет. відділ. МОК. Спорт. довголіття Б. феноменальне. За видатні спорт. досягнення ім'я Б. внесено до Книги рекордів Гіннеса. У Донецьку йому споруджено пам'ятник.

В. М. Шеховцов, О. О. Грачов

Статтю оновлено: 2004

Подобається 0 Tweet

Рис. 2. Стаття про Сергія Бубку на сайті «Енциклопедії Сучасної України» (http://esu.com.ua/search_articles.php?id=36402)

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA 250th ANNIVERSARY

[SUBSCRIBE](#)
[LOG IN](#)
[JOIN](#)

DEMYSTIFIED · QUIZZES · #WTFACT · LISTS · ON THIS DAY · BIOGRAPHIES · EXPLORE

[ARTICLE](#)
[MEDIA](#)
[INFO](#)
[PRINT](#)
[CITE](#)
[FEEDBACK](#)
[SHARE](#)

Sergey Bubka

UKRAINIAN ATHLETE

WRITTEN BY: The Editors of Encyclopaedia Britannica
[See Article History](#)

Alternative Title: Serhiy Bubka

Sergey Bubka, Ukrainian **Serhiy Bubka**, (born December 14, 1963, [Voroshilovgrad, Ukraine, U.S.S.R.](#) [now Luhansk, Ukraine]), Ukrainian athlete, the first [pole-vaulter](#) to clear 6.1 metres (20 feet).

Bubka began pole-vaulting at age 9. When his coach, Vitaly Petrov, was transferred to [Donetsk, Ukraine](#), Bubka, at age 15, followed. Bubka won the [pole vault](#) at the 1983 world track-and-field championships in [Helsinki, Finland](#), with a vault of 5.7 metres (18 feet 8.25 inches). In subsequent years, Bubka changed the standards of pole-vaulting, setting numerous world records.

Bubka first cleared 6 metres (19 feet 8.25 inches), long considered an unattainable height, in [Paris](#) on July 13, 1985. In 1988 in [Nice, France](#), he neared the 6.1-metre barrier with a vault of 6.06 metres (19 feet 10.5 inches), which was his second world record in five weeks. Bubka was unable to better his leap at the [1988 Olympic Games in Seoul](#), but his vault of 5.9 metres (19 feet 4.25 inches) won the gold medal. Bubka had increased the world record by 21 cm (8.25 inches) between 1984 and 1988, a greater gain in 4 years than other pole-vaulters had achieved in the previous 12. During this period he was named the Soviet Union's top sportsman three years in a row (1984–86).

In 1991 in [San Sebastián, Spain](#), he became the first pole-vaulter to jump 6.1 metres, but a year later, at the [1992 Olympic Games in Barcelona](#), Bubka failed to place in the event. In 1994 in Sestriere, Italy, he broke his previous world record with a jump of 6.14 metres (20 feet 1.75 inches). Bubka attended the [1996 Olympics in Atlanta](#), but an injury prevented him from competing. In 1997, however, Bubka won an unprecedented sixth world championship in pole vaulting. At the [2000 Games in Sydney](#), Bubka competed but failed to qualify for the final. He retired from competition and became an active member of the [International Olympic Committee](#).

Bubka's speed and strength enabled him to use poles that were unusually long and stiff for better catapulting action. He was noted for a vaulting style in which he gripped his pole several inches higher than other competitors.

This article was most recently revised and updated by [Amy Tikkanen](#), Corrections Manager.

Sergey Bubka

QUICK FACTS

BORN

December 14, 1963 (age 55)
[Luhansk, Union of Soviet Socialist Republics](#)

AWARDS AND HONORS

[Olympic Games](#)

Рис. 3. Стаття про С. Бубку
на сайті енциклопедії «Britannica»
(<https://www.britannica.com/biography/Sergey-Bubka>)

STORE NORSE LEKSIKON

Søk i Store norske leksikon Q

Sergej Bubka

Store norske leksikon / Sport og spill / Friidrett / Hopp

Sergej Bubka, ukrainsk (tidl. sovjetisk) friidrettsutøver, verdens fremste stavhopper gjennom tidene. Olympisk mester i 1988. Verdensmester utendørs i 1983, 1987, 1991, 1993, 1995 og 1997, dvs. vinner av alle de seks første VM som ble arrangert. Verdensmester innendørs i 1985, 1987, 1991 og 1995. Europamester utendørs i 1986. To totaleirer i Grand Prix (1991, 1993).

Bubka satte i alt 35 verdensrekorder utendørs (17) og innendørs (18), flere enn noen andre friidrettsutøvere. Han holder (per 15. februar 2014) gjeldende rekord utendørs med 6,14 m, satt i 1994. Han satte sin første utendørsrekord i 1984 med 5,85 m og har holdt rekorden uavbrutt fra samme år. Han holdt også innendørsrekorden med 6,15 m fra 1993 til 15. februar 2014, da den ble slått av franskmannen Renaud Lavillenie (6,16 m). I 1985 ble Bubka den første som hoppet 6 m. Medlem av Den internasjonale olympiske komité (IOC) fra 1999. Styremedlem i Det internasjonale friidrettsforbundet (IAAF) fra 2001, visepresident fra 2007. Parlamentsmedlem i Ukraina 2002-06.

SKREVET AV: Rolf Bryhn

SIST OPPDATERT: 16. februar 2014, [se alle endringer](#)

BEGRENSET GJENBRUK. [Sitere eller gjenbruke?](#)

UTTALE: b'ubka

SERGEJ BUBKA: Sergej Nasarovitsj Bubka

FØDT: 4. desember 1963

FØDESTED: Luhansk

Sergej Bubka i stavkonkurransen under VM i Göteborg 1995, som han vant. [Sergej Bubka av Ukjent/NTB Scanpix](#) ✖. Gjengitt med tillatelse

FAGANSVARLIG FOR HOPP

Rolf Bryhn

[Foreslå endringer i artikkelen](#)

[Foreslå bilder til artikkelen](#)

[Kommenter eller still spørsmål](#)

Рис. 4. Стаття про Сергія Бубку на сайті «Store Norske Leksikon»
(https://snl.no/Sergej_Bubka)

З рис. 2–4 бачимо, що три статті мають багато схожих елементів – заголовок, текст статті, фотоілюстрація, авторство, дата створення та оновлення. До слова, в іноземних енциклопедіях ім'я С. Бубки подано російсь-

ською транслітерацією.

Виразна відмінність між трьома статтями полягає в тому, що текст української довідки оформлено за аналогією до дизайну її паперового варіанта. По-перше, як і в 2-му томі ЕСУ, стаття про С. Бубку становить суцільний текст без членування на абзаци (в інших двох статтях зарубіжних енциклопедій відповідний текст розбито на абзаци). По-друге, основна фотокартка – чорно-білого кольору (як і у видрукуваних томах ЕСУ). По-третє, як і в паперовому виконанні, текст електронної статті містить скорочені слова. Скорочення слів – це давня традиція у вітчизняній енциклопедичній справі, зумовлена необхідністю економії площі сторінки задля вміщення більшої кількості інформації на ній. Однак для електронних видань поняття економії місця не існує. Електронні тексти, у яких багато слів подано в скороченому вигляді, читачами сприймаються нетипово або й нечитабельно. Редакція ЕСУ усвідомлює, що перенесення цієї практики з «паперу» на сайт є недоліком електронної версії енциклопедії, однак треба розуміти, що це не є наслідуванням традиції. Електронні версії текстів статей створюються на основі підготовлених до друку, і нині редакція, на жаль, не має можливостей для додаткової обробки текстів з метою повернення словам повних форм.

The screenshot shows a Google search results page for the query "бубка сергій назарович". The browser address bar shows the URL "https://www.google.com/search?q=бубка+сергій+назарович". The search bar contains the text "бубка сергій назарович". Below the search bar, there are navigation options: "Усі", "Зображення", "Новини", "Відео", "Карти", "Більше", "Налаштування", and "Інструменти".

The main search results include:

- Приблизна кількість результатів:** 5 840 (0,38 сек.)
- Бубка Сергій Назарович — Вікіпедія** (https://uk.wikipedia.org) — **Сергій Назарович Бубка** має старшого брата — **Василь Назарович Бубка**. ... За заслуги в спорті **Сергія Бубку** було нагороджено орденом СРСР. ...
Посада: Президент НОК України | **Місце проживання:** Київ
Партія: Партія регіонів України | **Діти:** сини Віталій, Сергій
Життєпис: Рекорди | Кроки в політиці | Олімпійська кар'єра
- Бубка, Сергей Назарович — Вікіпедія** (https://ru.wikipedia.org) — **Сергей Назарович Бубка** (ур. **Сергий Назарович Бубка**; род. 4 декабря 1963, Луганск, Украинская ССР) — советский и украинский спортсмен-лекоатлет ...
Спортивна кар'єра: 1981 — 2001 | **Вес:** 60
Тренер: Петров, Віталій Афанасьєвич | **Полное имя:** Сергей Назарович Бубка
Біографія | **Семья** | **Награды**
- Бубка Сергій Назарович - Енциклопедія Сучасної України** (esu.com.ua) — **БУБКА Сергій Назарович** (04. 12. 1963, Луганськ) – лекоатлет (стрибки з жердиною). Засл. м. сп. СРСР (1983) та України (1993). Чл. МОК (1999).
- Сергей Назарович Бубка - биография, последние новости ...** (https://br.uibf.ua) — Портрет | Личности — Перегляди цю сторінку
Бубка Сергій Назарович - 35-кратний рекордсмен мира по прыжкам с шестом. Первый в мире человек, прыгнувший выше 6 метров. Шестикратный ...
- Бубка Сергій Назарович - 100 видатних українців** (www.gozdm.org.ua) — **Бубка Сергій Назарович** (1963 р.н.), лекоатлет, багаторазовий чемпіон та рекордсмен світу, Європи, Олімпійських ігор. Народився в селі Кам'яний Брід ...
- Сергій Бубка – хто такий, що відомо про скандал - 24 Канал** (https://24tv.ua) — sport — sergiy_bubka_biografiya_rekord_skandal_tskavi ...
5 лип. 2019 р. - **Сергій Бубка**, що відомо про **Сергія Бубку** і скандал з **Сергієм** ... в 1999

On the right side of the page, there is a featured snippet for **Бубка Сергій Назарович** (Легоатлет). It includes a collage of images and a brief biography: **Сергій Назарович Бубка** — видатний український лекоатлет. Чемпіон Європи та світу, 35-разовий світовий рекордсмен, олімпійський чемпіон. Заслужений майстер спорту, доктор наук з фізичного виховання і спорту, Герой України. 3 2015 р. — перший віце-президент IAAF. **Вікіпедія**

Народження: 4 грудня 1963 р. (55 років), Луганськ
Зріст: 1,83 м
Народився: 4 грудня 1963 (55 років), Луганськ, Українська РСР
Діяльність: лекоатлет (стрибки із жердиною)
Ім'я при народженні: рос. Сергій Назарович Бубка
Роки активності: 1981 — 2001 — 2001

Користувачі також шукали

Рено Лавілені | Ісінбасєва Олена Гаджимієва | Арман Дюплантіс | Сем Кендікс | Сергій Сергійович Бубка син

Рис. 5. Сторінка сайту Google з пошуковим запитом про Сергія Бубку

Незважаючи на зазначений недолік, стаття про С. Бубку, як і будь-яка інша, маючи численні скорочення слів, демонструє високу релевантність у пошуковій системі Google. На рис. 5 бачимо, що за запитом «Бубка Сергій Назарович» сайт е-ЕСУ пропонується третім після «Вікіпедії» українською й російською мовами.

На матеріалі статті про С. Бубку помітно ще один недолік, властивий е-ЕСУ. Йдеться, зокрема, про оновлення інформації (стаття про С. Бубку актуальна станом на 2004 рік). Редакція ЕСУ намагається здійснювати оновлення застарілої інформації, однак нині вдається робити це частково. Загалом актуалізація застарілих даних – це чи не найнагальніша проблема, що потребує розв'язання. Попри те, що цей сегмент роботи виконується без належної системності й у незначному обсязі, його наявність все одно є суттєвою позитивною особливістю електронної версії енциклопедії.

Окремою проблемою є одномовність сайту е-ЕСУ. Задля повноцінного поширення у світі достовірної інформації про Україну й українців бракує англomовної версії енциклопедичних статей. Натомість її поява сприятиме боротьбі з тими стереотипними явищами, сформованими ще радянською картиною світу, що й нині панують у світі (як приклад, подання ім'я Сергія Бубки в іноземних поважних енциклопедіях на російський лад – Sergey, Sergej; або нещодавній скандал, висвітлений у ЗМІ, щодо тлумачення літаків серії «АН» як російських у тій же енциклопедії «Britannica». Таких прикладів, насправді, багато).

Сучасна людина має великий вибір джерел інформації, серед яких якісні енциклопедії, на жаль, втрачають пріоритетність. Часто увагою користуються джерела із сумнівними даними, зокрема й небезпечними в контексті інформаційного захисту держави. У таких умовах поява е-ЕСУ посилює роль енциклопедичних знань, сприяє підвищенню запиту суспільства на них, позитивно впливаючи на духовно-інтелектуальний розвиток українського соціуму.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що створення електронної версії ЕСУ виявилось в цілому успішним. За 5 років свого існування е-ЕСУ сприяла залученню до важливої енциклопедичної інформації тисяч українців. І нині ця тенденція лише зростає. Читачі оцінюють те чи інше джерело знань частотою звертань до нього. Оцінку ЕСУ демонструє статистика, наведена вище, а також оприлюднені висловлювання авторизованих відвідувачів на сайті е-ЕСУ щодо енциклопедії як «інформаційного та важливого видання» (Vivi Mikitenko), твердження про проект – «Добру справу люди роблять» (Іван Гонта), вдячність – «Дуже дякую за вашу працю! Нашій нації це дуже потрібно!» (Anton Gaivoronski), підкреслення сторін веб-ресурсу, якими він заслуговує довіру: «Новими цікавими статтями,

невідомими діячами, хорошою мовою та власним поглядом на речі і світ у цілому» (Светлана Кравцова). І ніби підсумовуючи: «Інститут енциклопедичних досліджень та його творчий доробок – це джерело ґрунтованих знань, що викликає довіру» (Galyna Vysochina).

ЛІТЕРАТУРА

- Железняк М. Г. «Енциклопедія Сучасної України»: історія, сучасний стан та перспективи. *Енциклопедичний вісник України*. Вип. 1. 2009. С. 5–13.
- Железняк М. Г., Кацалап Р. Г. Онлайн-версія «Енциклопедії Сучасної України»: до початку реалізації проекту. *Енциклопедичний вісник України*. 2015, Вип. 6–7. С. 28–32.
- Іщенко О. С. Про порушення і захист «екології» енциклопедичних знань (огляд звіту Центру досліджень Європейського парламенту про національні онлайн-енциклопедії в країнах Європи). *Енциклопедичний вісник України*. 2018. Вип. 10. С. 19–30.
- Карлова В. Національна еліта як суб'єкт державотворення: український досвід. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 1. С. 98–106.
- Липинський В. *Листи до братів-хліборобів. Про ідею та організацію українського монархізму*. Київ; Філадельфія: Інститут східноєвропейських досліджень НАН України, 1995.
- Луков Вал. А., Луков В. А. Теорія тезаурусного підходу. *Гуманитарное знание: тенденции развития в XXI веке. В честь 70-летия Игоря Михайловича Ильинского* / Под общ. ред. Вал. А. Лукова. Москва: Изд-во Нац. ин-та бизнеса, 2006. С. 557–565.
- Нестеренко Г. Роль системи освіти у становленні української політичної нації. *Філософія освіти*. 2006. Вип. 2 (4). С. 177–185.

REFERENCES

- Ishchenko, O. S. (2018). On violation and protection of the information ecosystem in national encyclopedias (review of the report on national online encyclopedias in Europe by the European Parliamentary Research Service). *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 10, 19-30 [in Ukrainian].
- Karlova, V. (2012). National elite as a subject of state formation: the experience of Ukraine]. *Herald of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*, 1, 98-106 [in Ukrainian].

- Lukov, Val. A. & Lukov, V. A. (2006). Teoriia tezaurusnogo podkhoda [Theory of thesaurus approach]. Val. A. Lukov (Ed.), *Gumanitarnoe znanie: tendentsii razvitiia v XXI veke. V chest 70-letia Igoria Mikhailovicha Ilinskogo* (pp. 557-565). Moscow: National Institute of Business [in Russian].
- Lypynskiy, V. (1995). *Lysty do brativ-khliborobiv. Pro ideiu ta orhanizatsiiu ukrainskoho monarkhizmu* [Letters to the countrymen-plowmen. On the idea and organization of Ukrainian monarchism]. Kyiv, Filadelfiia: Instytut skhidnoievropeiskykh doslidzhen NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Nesterenko, H. (2006). Rol systemy osvity u stanovlenni ukrainskoi politychnoi natsii [The role of the education system in the formation of the Ukrainian political nation]. *Filosofiiia osvity*, 2(4), 177-185 [in Ukrainian].
- Zhelezniak, M. H. & Katsalap, R. H. (2015). Online version of The Encyclopedia of Modern Ukraine: about the beginning of the project. *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 6-7, 28-32 [in Ukrainian].
- Zhelezniak, M. H. (2009). Encyclopedia of Modern Ukraine: history, current state and prospects. *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 1, 5-13 [in Ukrainian].

«Енциклопедія Сучасної України» vs. «Вікіпедія»: рівень популярності в українському інформаційному просторі

Олександр Іщенко

*Інститут енциклопедичних досліджень НАН України,
Київ, Україна*

Резюме: У статті висвітлено питання популярності онлайн-енциклопедій в сучасному інформаційному просторі. Показано, що найбільшою популярністю в Україні користується енциклопедичний ресурс «Вікіпедія», натомість академічна «Енциклопедія Сучасної України» за цим параметром йому значно поступається. Різний рівень популярності двох компендіумів знань пояснено з точки зору належності кожної з них до різних типів культур, зокрема масової та елітарної (відповідно), які априорі відрізняються за багатьма показниками, наприклад, рівнем популярності в суспільстві.

Ключові слова: «Енциклопедія Сучасної України», «Вікіпедія», віральна інформація, інформаційний простір, електронні енциклопедії (онлайн-енциклопедії), масова культура, елітарна культура.

Encyclopedia of Modern Ukraine vs. Wikipedia: the popularity scale in information space of Ukraine

Oleksandr Ishchenko

*NASU Institute of encyclopedic research,
Kyiv, Ukraine*

Abstract: The article deals with the problems of the popularity of online encyclopedias in the nowadays information space. It is shown that the most popular in Ukraine is Wikipedia, and the academic Encyclopedia of Modern Ukraine is much inferior to it in this context. The different levels of popularity these two compendiums of knowledge are explained in terms of the belonging of each of them to different types of cultures: the point here is pop culture and high culture, which differ in a priori by many indicators, including a popularity among people.

Keywords: Encyclopedia of Modern Ukraine, Wikipedia, viral information, information space, online encyclopedias, pop culture, high culture.

Сучасний розвиток української та світової енциклопедистики відзначається активним поширенням онлайн-енциклопедій. Серед найбільш ґрунтовних енциклопедичних проєктів загального типу, що нині функціонують в Україні, є три: українська «Вікіпедія», електронна «Енциклопедія Сучасної України» (далі – ЕСУ) та електронна «Велика українська енциклопедія» (далі – ВУЕ).

Станом на початок жовтня 2019 року в рейтингу всіх сайтів, популярних серед українських користувачів мережі Інтернет, який оприлюднює міжнародна служба «Alexa», «Вікіпедія» посідає 7-ме місце¹, ЕСУ – 3105-те місце², ВУЕ – 9718-те місце³. Як бачимо, ЕСУ суттєво поступається «Вікіпедії», але випереджає ВУЕ. Відставання ВУЕ від ЕСУ пояснюємо передусім тим, що сайт цієї енциклопедії значно молодший за сайт «Енциклопедії Сучасної України», що є суттєвим чинником у позиціонуванні веб-сторінок у пошукових системах на кшталт «Google». Високий же рейтинг «Вікіпедії» зумовлений найперше її величезним обсягом: довідку в ній можна віднайти фактично з будь-якого питання. Нині сайт «Вікіпедії» складається з розділів відповідно до мов (станом на липень 2019 року «Вікіпедія» має 301 мовний розділ), які сукупно вміщують понад 50 млн статей (на сайті української «Вікіпедії» нині нараховують понад 900 тис. статей; для порівняння: онлайнова ЕСУ нині містить близько 76 тис. веб-сторінок, на яких розміщено статті й фотогалереї). Саме тому під час пошукових запитів матеріали «Вікіпедії» зазвичай пропонуються найпершими. Окрім цього, є й інші чинники, що впливають на рівень популярності енциклопедичних джерел у суспільстві. Їх вияв та аналіз є метою нашого дослідження.

В одній із попередніх розвідок, де об'єктом дослідження були національні онлайн-енциклопедії в країнах Європи, серед них і ЕСУ, ми висловили кілька припущень, чому «Вікіпедія» користується значно більшою популярністю, ніж відповідні компетентні енциклопедичні джерела. Зокрема, серед факторів, що зумовлюють нижчу привабливість європейських національних онлайн-енциклопедій, ніж «Вікіпедія», було виокремлено: 1) меншу кількість статей, ніж у «Вікіпедії» (тобто читач не впевнений, що інформацію, яка його цікавить, буде віднайдено в національному проєкті, а тому одразу звертається до «Вікіпедії»); 2) обмежений доступ і комерціалізацію, властиву окремим національним енциклопедіям в країнах Європи (пошук інформації за умови оплати для читача, звісно, виглядає менш привабливо, ніж на вільних засадах); 3) одномовність (поперше, матеріал лише однією мовою обмежує кількість читачів за мовною

¹ URL: <https://www.alexa.com/topsites/countries/UA>.

² URL: https://www.alexa.com/siteinfo/esu.com.ua#section_traffic.

³ URL: https://www.alexa.com/siteinfo/vue.gov.ua#section_traffic.

компетенцією, а багатомовність, навпаки, розширює читацьку аудиторію; по-друге, у «Вікіпедії» мовні розділи про те саме реєстрове слово зазвичай містять не еквівалентний, а різнорідний контент. Отож читання статті різними мовами забезпечує більшу інформативність; 4) зовнішній вигляд сайту та опції з пошуку інформації (у цьому сенсі, на нашу думку, більшість сайтів, що представляють європейські онлайн-енциклопедії, не вирізняються високим гатунком – як із погляду дизайну, так і функціональності) [Іщенко, с. 28–29].

Якщо аналізувати кожен окрему онлайн-енциклопедію в країнах Європи, то перелік чинників, унаслідок яких вона поступається «Вікіпедії», буде збільшено. Наприклад, схарактеризуємо під цим кутом зору «Енциклопедію Сучасної України». Як відомо, ЕСУ хоч і є національною універсальною енциклопедією, проте має суттєві хронологічні обмеження в наданні цінних для українців енциклопедичних знань (сприяючи утвердженню їхньої національної самосвідомості), які визначені окремими часовими рамками – від початку ХХ століття до наших днів. Все, що стосується більш ранніх періодів історичного розвитку, ЕСУ не подає або містить опосередковано у зв'язку з іншими реаліями, що потрапляють у зазначений хронотоп.

Ще один недолік ЕСУ (виявляється на рівні електронної версії) – це перманентне скорочення слів: укладачі ЕСУ публікують онлайн-статті на основі матеріалу для паперових томів, для яких скорочений текст є усталеною формою подання контенту, що зумовлено обмеженнями, пов'язаними з обсягом видань. «Якщо одним із важливих методичних завдань паперових енциклопедій було відпрацювання оптимальних розмірів статей, то в електронній енциклопедії це вже не актуально» [Грінченко, с. 57]. Масовим користувачам мережі Інтернет, де явища економії паперу не існує, практика скорочення слів видається дивною або й загалом призводить до нерозуміння прочитаного (з огляду на деякі коментарі читачів на сторінках електронної ЕСУ). Звісно, цей чинник є негативним для залучення й утримання аудиторії читачів на сайті енциклопедії.

Коли ж уявити, що названі (і неназвані) вище чинники втратили свою актуальність (тобто коли за кількістю статей і мовних розділів, доступністю й зручністю користування та будь-якими іншими атрибутивними ознаками національні онлайн-енциклопедії зрівнялися б із «Вікіпедією»), лишається високою ймовірність того, що «Вікіпедія» продовжуватиме випереджати будь-яку фахову європейську онлайн-енциклопедію за рівнем привабливості для читачів.

Основна причина цієї ситуації полягає у фундаментальності інформації, що пропонують енциклопедії. У «Вікіпедії» статті різні – від високоякісних до низькопробних. Під якістю інформації маємо на увазі її

енциклопедизм – істинність (достовірність, надійність), об'єктивність, всеосяжність. Як зазначено вище, «Вікіпедія» складається з понад 50 млн статей. Якщо уявити, що лише 1% з них – це статті низької якості (з ненадійними неенциклопедичними знаннями), то в абсолютному вираженні маємо аж 0,5 млн низькоякісних матеріалів, яким не належить бути в енциклопедичних виданнях. Статті в класичних енциклопедіях – фахові, отже, характеризуються високим рівнем достовірності даних та загалом енциклопедизмом.

Окрім енциклопедизму як маркеру якості знання, існує ще один важливий критерій, що виражає ознаки, за якими енциклопедичні видання відрізняються від інших. Зокрема, енциклопедії характеризуються тим, що їхній зміст формують обрані поняття, об'єкти, терміни, явища, персоналії тощо. Дослідити серед великого масиву інформації основне, репрезентативне для окремої тематики – означає застосувати енциклопедичний підхід (ним послуговуються й під час підготовки енциклопедичних статей). Натомість «Вікіпедія» є компендіумом цілком різноманітної інформації, зокрема й тієї, яка зазвичай не потрапляє до енциклопедичних видань. Із цих двох причин, за словами енциклопедистів, «Вікіпедії» як явищу справедливо присвоюють окремі терміни, відмінні від слова 'енциклопедія', наприклад, 'квазіенциклопедія' або ж 'вікіпедія' у значенні не власної, а загальної назви нового типу джерела довідкової інформації [Железняк, с. 16].

Отже, з огляду на наведене вище, констатуємо, що класичні енциклопедії, зокрема ЕСУ, порівняно з «Вікіпедією» вирізняються наявністю суцільних енциклопедичних знань. Це важливий чинник, що впливає на рівень популярності джерела інформації в сучасному суспільстві. Щоправда, як не дивно, кореляція між джерелами інформації й рівнем їхньої популярності має обернену функцію: що більше енциклопедизму містить джерело знань, то менше охочих ним користуватися, і навпаки. Про це свідчать і дані наукових досліджень. Приміром, в одній із розвідок дослідники Кембриджського університету виявили, що недостовірні інформація в засобах масової комунікації поширюється значно швидше за перевірену. Зокрема, на прикладі розповсюдження новин у соціальних мережах показано, що радіус дії однієї неправдивої суспільно значимої новини (допису) охоплює в середньому від 1000 до 100 000 людей. Натомість правдива новина зазвичай здатна привернути увагу людей, кількість яких рідко перевищує 1000 [Vosoughi та ін.]. До слова, в цитованій праці до вибірки досліджуваних новин потрапили й ті, що стосуються ситуації з анексією Криму.

У вивченні питань розповсюдження того чи іншого виду інформації в мас-медійному просторі послуговуються категорією віральності, якою пояснюють особливості її злету й падіння в контексті популярності. Власне,

зміст поняття віральності інформації часто пояснюють певною аналогією до епідемічних явищ у медицині. Інформація, як і біологічні віруси, здатна спалахувати, поширюватися, заражати тощо (у зв'язку з цим виникло й поняття інформаційного вірусу).

Екстраполюючи результати наведеного дослідження на ситуацію, що склалася в енциклопедистиці, констатуємо: істинне енциклопедичне знання для людей є менш привабливим, тобто менш віральним, ніж неенциклопедичне, або й хибне (хоч це й парадоксально). Дослідники з Кембриджа пояснюють віральність неправдивих відомостей тим, що вони виразніше зачіпають емоційну складову мислення читача, ніж правдиві, які, натомість, більше апелюють до раціонального мислення, інтелектуальних здібностей людини.

Як б не була первинна причина високої популярності в сучасному світі недостовірної інформації, та зауважений факт уповноважує на виокремлення нової ознаки (поруч з іншими, які часто фіксують дослідники в різних працях), за якою «Вікіпедія» відрізняється від класичних енциклопедичних видань. Ідеться, зокрема, про протиставлення двох типів культур – масової⁴ (поп-культури) й елітарної (високої). Репрезентантом енциклопедичних знань у межах масової культури слугує «Вікіпедія», а в елітарній – класичні енциклопедичні видання.

«Вікіпедія» є виразником масової культури передусім із тієї причини, що ненадійні знання, які присутні на її веб-сторінках, відповідають основним принципам цього типу культури. Маємо на увазі те, що сутність масової культури, як наголошують дослідники, полягає у «створенні міфів та містифікації реальних процесів, що відбуваються в людському суспільстві» [Мищенко, с. 8]. Ознаки масової культури чітко окреслюють явище «Вікіпедії», зокрема ту її особливість, через яку відповідне довідкове джерело важко назвати енциклопедією в загальноновизнаному розумінні цього слова, а радше окремим, новим типом довідкових джерел: «масова культура в ХХ сторіччі постає як нова всеохоплююча реальність, яка формує сучасну людину та її світ, що дозволяє ставити питання про масову культуру як про нову культурно-історичну парадигму» [Мищенко, с. 3].

Між іншим, прогностичним щодо співіснування класичних та новітніх електронних енциклопедій можна розглядати таке твердження дослідниці щодо кореляції масового й високого типу культур: «У наш час

⁴ Між іншим, в ЕСУ можна знайти цікаву докладну інформацію про:

- масову культуру в соціумі (http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64262),
- масову літературу (http://esu.com.ua/search_articles.php?id=65985),
- масову музичну культуру (http://esu.com.ua/search_articles.php?id=65986),
- масову свідомість (http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64263),
- як і про елітарну культуру (http://esu.com.ua/search_articles.php?id=51454).

масова культура завойовує дедалі ширший культурний простір і спросто-вує думку про те, що вона не може співіснувати з високою культурою. В реальній дійсності вони вже існують разом і очевидно будуть співіснувати й далі, створюючи собою єдиний процес функціонування сучасної культури» [Міщенко, с. 12].

Фактично ідентичний зміст думки простежуємо в межах енциклопедичного дискурсу: «У світовій енциклопедистиці з появою електронних видань і переходом знакових універсальних енциклопедій, на кшталт «Британіки», з книжкового формату на винятково цифровий складалося враження про занепад і відхід у небуття класичної енциклопедичної справи. Багато хто висловлював переконання, що енциклопедична справа як явище перетворюється в електронну енциклопедистику. Однак сьогодні спостерігаємо, що такі твердження хибні: актуальна тенденція розвитку сучасної енциклопедистики – це взаємопроникнення, взаємодоповнення та своєрідна синергія енциклопедистики класичної й електронної. Очевидним є те, що електронна енциклопедія не може повноцінно замінити паперове видання, а паперове видання без його електронної версії втрачає низку важливих переваг» [Українські енциклопедії..., с. 11–12].

Більше того, за окремими дослідженнями, електронні джерела інформації поступаються книжковим за рівнем засвоєння інформації. Зокрема, про це свідчить розвідка американських дослідників із Мерілендського університету, в якій показано, що студенти, використовуючи планшети чи інші комп'ютерні прилади, швидше ознайомлюються з матеріалом, здатні за одиницю часу прочитати більше тексту, ніж коли послуговуються паперовими книжками, однак ефективність такого читання зменшується – студенти сприймають і запам'ятовують меншу кількість інформації [Trakhman]. Подальші дослідження цієї проблеми, що будуть підтверджувати аналогічні результати, безумовно, позначатимуться на тенденціях співвідношення використання електронних і паперових джерел інформації, надаючи у світі масової культури додаткових преференцій паперовим книжкам.

Повертаючись до протистояння масової культури й елітарної на енциклопедичній арені, наведемо ще один аргумент на користь того, чому «Вікіпедія» більш популярна в суспільстві за будь-які ґрунтовніші енциклопедичні проекти. За окремими твердженнями, глобальні інформаційні мережі мають високий соціокультурний потенціал. На початку ХХІ століття за посередництва глобальних інформаційних мереж потреба людей в альтернативах, можливостях вибору реалізовується значно повніше, ніж на попередніх етапах суспільного розвитку [Ягодзінський, с. 201]. Справді, для тих, хто пише статті у «Вікіпедії», вона є тим майданчиком, що дає можливість людям реалізувати власні таланти чи потреби.

Водночас порушене питання складне і має багато критичних зауважень. С. Ягодзінський, цитуючи Дж. Ланіра, одного з авторів терміна «віртуальна реальність», пише: «Сучасні інформаційні мережі типу Wikipedia, Facebook, Twitter, применшують цінність буття людини, її інтелекту, потенціалу й творчості. Без них перехід кількості інформації в якість відбувається згідно з такими принципами, які ми вже не розуміємо» [Ягодзінський, с. 203].

Підбиваючи підсумок, варто зауважити, що більша популярність «Вікіпедії» і менша популярність «Енциклопедії Сучасної України» в українському інформаційному просторі – це не лише негативне явище, яке пов'язане з тим, що в суспільстві часто містифікація превалює над істиною. «Вікіпедія», володіючи й достовірними знаннями, без сумніву, сприяє підвищенню загальної освіченості людських мас, надає можливість реалізувати власний потенціал для тих, хто її творить. Завданням же ЕСУ, зокрема й її електронної версії, яка доступна широкому загалу, є продукування енциклопедизму в парадигмі високої (елітарної) національної культури, а змагання за читацьку аудиторію, зокрема ту, яка є активним споживачем масової культури і яка становить більшу частину суспільства, невиправдано й безперспективно. Адже здобуття визнання й популярності енциклопедії серед читачів залежить від відповідності їхніх знань, навичок і компетенцій, необхідних для сприймання й осмислення енциклопедичної інформації – такими наділена значно менша частина суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- Грінченко В., Грінченко Т. «Вікіпедія» як елемент культури інформаційного суспільства. *Вісник НАН України*. 2010. № 10. С. 54–63.
- Железняк М. Г. Українська електронна енциклопедистика: тенденції розвитку та місце в інформаційному просторі держави. *Енциклопедичний вісник України*. 2017. Вип. 8–9. С. 7–21.
- Іщенко О. С. Про порушення і захист «екології» енциклопедичних знань (огляд звіту Центру досліджень Європейського парламенту про національні онлайн-енциклопедії в країнах Європи). *Енциклопедичний вісник України*. 2018. Вип. 10. С. 19–30.
- Мищенко Н. Д. Масова культура як предмет філософського аналізу: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філос. наук: спеціальність – 09.00.04 (філософська антропологія та філософія культури) / Харківський державний університет. Харків, 1999.
- Українські енциклопедії: типологія, стиль, функції / Відп. ред. Я. С. Яцків. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018.

- Ягодзінський С. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі. Київ: Аграр Медіа Груп, 2015.
- Singer L., Alexander P. Reading on Paper and Digitally: What the Past Decades of Empirical Research Reveal. *Review of Educational Research*. 2017. Vol. 87, Iss. 6. P. 1007–1041. DOI: <https://doi.org/10.3102/0034654317722961>.
- Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. Vol. 359. Iss. 6380. P. 1146–1151. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>.

REFERENCES

- Hrinchenko, V., Hrinchenko, T. (2010). Wikipedia as information society cultural element. *Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 10, 54-63 [in Ukrainian].
- Ishchenko, O. S. (2018). On violation and protection of the information ecosystem in national encyclopedias (review of the report on national online encyclopedias in Europe by the European Parliamentary Research Service). *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 10, 19-30 [in Ukrainian].
- Mishchenko, N. D. (1999). *Masova kultura yak predmet filosofskoho analizu [Mass culture as a research subject in philosophy]*. (Thesis abstract). National University of Kharkiv, Kharkiv [in Ukrainian].
- Singer, L., Alexander, P. (2017). Reading on Paper and Digitally: What the Past Decades of Empirical Research Reveal. *Review of Educational Research*, 2017, 87(6), 1007-1041. doi: <https://doi.org/10.3102/0034654317722961>.
- Vosoughi, S., Roy, D., Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146-1151. doi: <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>.
- Yahodzinskyi, S. (2015). *Hlobalni informatsiini merezhi u sotsiokulturnii perspektyvi [Global information networks in socio-cultural perspective]*. Kyiv: Agrar Media Group [in Ukrainian].
- Yatskiv, Y. S. (Ed.). (2018). *Ukrainian encyclopedias: typology, style, functions*. Kyiv: NASU Institute of Encyclopedic Research [in Ukrainian].
- Zhelezniak, M. H. (2017). Ukrainian online encyclopedias: development trends and place in the information space of our state. *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 8-9, 7-21 [in Ukrainian].

До питання створення національної довідкової служби енциклопедично-освітнього спрямування

Сергій Болтівець

*Державний інститут сімейної та молодіжної політики
Міністерства молоді та спорту України,
Київ, Україна*

Резюме: Стаття висвітлює питання необхідності створення національної довідкової служби, що функціонувала б у вигляді безкоштовної телефонної лінії і, можливо, базувалася б на основі сучасних українських енциклопедичних ресурсів. Поява такої служби обґрунтована у зв'язку з міжнародним соціальним рухом ціложиттєвого навчання (lifelong learning), яким в Україні опікується Всеукраїнське координаційне бюро Міжнародної громадсько-державної програми «Освіта дорослих України». Концепція ціложиттєвого навчання відстоює науково виважену ідею про здатність людини навчатися в будь-якому віці. Її визначено Радою Європи важливим компонентом європейської соціальної моделі. Відповідно, одним із завдань європейських держав є забезпечення прагнень громадян до розвитку, отримання ними освіти впродовж усього життя. Ідея створення національної довідкової служби в Україні ґрунтується на досвіді європейських країн, зокрема Великої Британії, у якій діє служба «LearnDirect» («Навчання навпростець»).

Ключові слова: енциклопедичне знання, енциклопедії, ціложиттєве навчання, освіта для дорослих, «Навчання навпростець».

On the modeling of a national encyclopedic-and-educational service

Serhii Boltivets

*State Institute of Family and Youth Policy,
Ministry of Youth and Sports of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

Abstract: The article defends the necessity to establish a national help service titled *Navchannia Navprostets (Learn Direct)*. It would be a not-for-profit telephone line based on modern encyclopedias of Ukraine. The creation of such a service is justified by the Lifelong Learning as an international social movement, which in Ukraine is supervised by the Ukrainian Coordination Bureau of the International Public-State Program Adult Education in Ukraine. The concept of lifelong learning is upheld by the scholarly explained idea of a human ability to learn at any age. It has been identified by the Council of Europe as an important component of the social model of Europe. Accordingly, one of the tasks of the European states is to ensure the citizens' aspirations for development and to receive lifelong education. The idea of starting up the national help service in Ukraine is based on the experience of European countries, first of all, we mean a service in the UK (*Learndirect*).

Keywords: encyclopedic knowledge, encyclopedias, lifelong learning, adult education, *Learndirect*, International Adult Learners' Week.

Одним із завдань будь-якої державної (національної) енциклопедії є єднання дорослих громадян кожної країни у їхніх уявленнях про себе і світ. Енциклопедія – це найавторитетніше джерело знань про кожну країну, а тому вона належить до атрибутів державності так само, як гімн, герб і прапор. Вони вирізняють державу серед інших у світі, визначають її неповторність. Однак лише за енциклопедією можлива оцінка духовно-інтелектуальної і матеріальної вартості того, чим володіє і що здатна створити власними зусиллями кожна держава.

1999 року на мене поклали місію готувати й здійснити приєднання України як держави до всесвітнього руху країн-членів ООН у проведенні першого Міжнародного тижня освіти дорослих (*International Adult Learners' Week*), що поєднав події, які відбуваються під час національних тижнів для можливості перейняти досвід інших країн у проведенні цього свята, сприяти співробітництву організацій, що працюють в царині надання освіти дорослим громадянам. Офіційним початком Міжнародного тижня освіти дорослих стало засідання «Платформа для майбутнього» 8 вересня 2000 року в м. Ганновері (Німеччина) під час Міжнародної виставки «Експо–2000», що була заключним засіданням дискусії «Побудова суспільства, яке навчається – знання, інформація і людський розвиток» (*Building Learning Societies – Knowledge, Information and Human Development*) і водночас початком Міжнародного тижня освіти дорослих ООН і ЮНЕСКО¹.

Для відображення участі держави в проведенні першого національного Тижня освіти дорослих в Україні мною був підготовлений і виданий у встановленому порядку наказ Міністерства освіти і науки України від

¹ Докладніше про Міжнародний тиждень освіти дорослих у Ганновері 2000 року див.: [Weil, Martinez].

08. 08. 2000 року № 370 «Про проведення Міжнародного тижня освіти дорослих». Цим наказом був затверджений склад організаційного комітету з проведення цієї події в додатку № 1, програма заходу в додатку № 2 і «Методичні рекомендації до програми проведення першого в Україні Міжнародного тижня освіти дорослих» у додатку № 3.

У підготовлених методичних рекомендаціях висвітлено зарубіжний досвід проведення національних тижнів навчання дорослих багатьох країн, та особливу увагу ми привернули до досвіду Великої Британії, яка і є ініціаторкою проведення тижнів навчання дорослих на роботі, починаючи від 1992 року. Так, у цій країні працює постійна телефонна лінія допомоги, яка має назву «Навчання навпростець» і діє за телефоном у Лондоні 080-100-900 безкоштовно. Її основне завдання – надавати в конфіденційній формі інформацію і поради щодо освіти й працевлаштування. Досвідчені консультанти працюють весь рік від 9-ї до 20-ї години щодня з понеділка до п'ятниці та від 9-ї до 12-ї години щосуботи. Під час проведення тижня освіти дорослих лондонська лінія «Навчання навпростець» оснащується додатковими каналами й ресурсами для обробки збільшеної кількості запитів розширеної тематики. Для людей з вадами слуху забезпечують письмове спілкування за тим же безкоштовним номером. Кожній людині, якщо вона одержує допомогу як безробітна, надсилають інформацію про проведення тижня із запрошенням зателефонувати. Консультанти лінії розшукають потрібні освітні курси і нададуть інші освітні послуги для будь-кого, хто зателефонував.

У Великій Британії центральний організаційний комітет, що забезпечує проведення національного тижня освіти дорослих, діє за такими напрямками:

- забезпечення фінансування проекту;
- здійснення планування;
- пошук підтримки й залучення до участі в заході різноманітних професійних організацій, освітніх установ, державних і приватних підприємств;
- розроблення маркетингової стратегії;
- розроблення й виготовлення роздаткових матеріалів для організацій-учасниць, зокрема інформаційних листів, плакатів, футболок, листівок тощо;
- підтримка координаторів у різних місцевостях країни, забезпечення контактування між ними;
- розвиток зв'язків із пресою на всіх рівнях;
- розвиток комунікації зі всіма основними партнерами;
- забезпечення політичної підтримки на всіх рівнях;

- залучення нових організацій (музеї, супермаркети, в'язниці, спортивні центри, бібліотеки) до співпраці у сфері навчання дорослих людей країни.

Варто відзначити співмірність змістової спрямованості енциклопедичного знання і міжнародних тижнів освіти дорослих ЮНЕСКО в Україні. Так, упродовж перших трьох років ці заходи мали універсальну спрямованість, а, починаючи від 2003 року, почала виявлятися тематична спрямованість національних тижнів освіти дорослих (як і в інших країнах-членах ООН, які проводять відповідні заходи):

2003 рік: «Освіта дорослих для безпеки життя»;

2004 рік: «Освіта дорослих для демократії»;

2005 рік: «Освіта дорослих для свободи совісті і віри»;

2006 рік: «Освіта дорослих для збереження роду, землі і води»;

2007 рік: у формі освітньої магістралі єднання Півночі й Півдня України під гаслом «Освіта дорослих для культури ціложиттєвого навчання»;

2008 рік: «Освіта дорослих для безпеки громадян і організацій об'єднаної Європи» за участі офіційних делегацій Республіки Грузія, Республіки Азербайджан, Республіки Вірменія, Республіки Польща, Російської Федерації, Республіки Словаччина, Республіки Чехія у зв'язку з військовим нападом РФ на Республіку Грузія;

2009 рік: «Освіта дорослих для сучасної родини»;

2010 рік: «Освіта дорослих для розуміння й соціального партнерства»;

2011 рік: «Ноосфера для освіти зрілої людини»;

2012 рік: «Освіта дорослих єднає всі покоління»;

2013 рік: «Життя є освіта, а теорія освіти є, власне, теорією життя. Тарас Шевченко»;

2014 рік: «Освіта татового життя»;

2015 рік: «Українська мова – це найперший вчинок свідомої культури порозуміння дорослих людей в Україні»;

2016 рік: «Татусь – мій навчитель»;

2017 рік: «Реабілітаційна Україна для життя, здоров'я й безпеки в Європі»;

2018 рік: «Життя є освіта. Тарас Шевченко».

Міжнародні тижні освіти дорослих в Україні втілюють центральну місію ЮНЕСКО – сприяти здійсненню права кожної людини на освіту протягом усього життя, інтеграції ціложиттєвого навчання і життя. Місія сучасних

енциклопедичних проектів, таких, наприклад, як «Енциклопедія Сучасної України» [Енциклопедія Сучасної...], можна сказати, є аналогічною.

Метою Українського тижня, як і національних тижнів згаданих країн, є інтеграція впродовж життя людини освіти в якнайширших рутинних контекстах, таких як родина і суспільство, освіта, робота і дозвілля, заохочування дорослих, зрілих, літніх і старших людей до продовження власного навчання для якнайповнішої реалізації свого таланту і розкриття різноманітних можливостей. Особлива увага суспільства в ході проведення цих заходів привертається до реалізації таланту дорослих людей з обмеженими фізичними можливостями, розширення знань в царині культури здоров'я і безпеки життя, спільного освітнього зростання кількох поколінь – дідусів і бабусь, тат і мам, синів і дочок.

У справі життєздатного об'єднання людства на основі ціннісних підстав і цільових орієнтирів пріоритетом є ціложиттєва освіта (longlife learning) кожної людини. Ціложиттєвість виступає в сучасному культурно-освітньому контексті як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення людини. Рада Європи визначила ціложиттєве навчання одним з основних компонентів європейської соціальної моделі. Таке навчання не обмежується лише сферою освіти. Воно є також критичним чинником у сферах зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності.

Для України вкрай важливо розвивати індивідуальні практики ціложиттєвого навчання своїх громадян, відновлювати предковічні традиції народного саморуку до власної досконалості, загальносуспільного руху суцільної грамотності Козацької Доби та руху «Просвіт» 19–20 століть, завдяки якому український народ після найважчих втрат відновлював свою життєздатність, сяйво культурної поваги і розквіт усіх наук, мистецтв, власного господарства і промисловості, багаторазово множив число тямущих і здібних, талановитих і геніальних людей, чийі здобутки представлені в духовно-інтелектуальному піднесенні як власної країни, так і більшості інших країн світу.

Протягом останнього двадцятиліття підготовки та проведення двадцяти тижнів для освіти дорослих у різних варіаціях обговорюється питання запровадження в Україні згаданої британської моделі «Навчання навпростець» («Learndirect»²). Розмова щодо цього з керівництвом однієї з найбільших компаній мобільного зв'язку «Київстар» завершилася безрезультатно, хоча її президент Ігор Литовченко стверджує про те, що «Київстар» – соціально відповідальна компанія, дбає про те, аби технології, які стають частиною життя українців, забезпечували якнайбільше користі українським сім'ям і суспільству [Литовченко, с. 5].

² Докладніше про «Learndirect» див.: [Learndirect...].

Звернення з цього питання до публічного акціонерного товариства «Укртелеком», яке «надає повний спектр телекомунікаційних послуг в усіх регіонах країни ... і є лідером ринку швидкісного фіксованого доступу до мережі Інтернет та займає провідні позиції в галузі фіксованої телефонії» [Соціальна відповідальність...], також не увінчалось успіхом.

Яким же може бути раціональне використання інформаційних баз на зразок «Енциклопедії Сучасної України», крім їхнього прямого призначення: служити неупередженим джерелом об'єктивних знань? Яким, окрім іншого, має бути соціальний ефект від енциклопедичного знання? Досягнення соціального ефекту, як і його політичного, економічного, військового та інших вимірів, можливе лише шляхом ширення енциклопедичних знань, наприклад, через національну довідкову службу, про створення якої йдеться у цій статті.

На наш погляд, національне значення індивідуально важливих знань кожного громадянина України незалежно від віку та інших відмінностей є справою загальнонаціональної ваги, а отже, спеціальним законом мало би бути втілено у відкритті безкоштовної телефонної лінії, яка б доповнила наявні в Україні служби екстреної допомоги (101 – службу порятунку Державної служби України з надзвичайних ситуацій, 102 – поліцію, 103 – швидку допомогу, 104 – аварійну службу газу, 109 – довідкову службу) національною довідковою службою «Навчання навпростець». У перспективі всі названі номери екстреної допомоги населенню, крім довідкової, будуть об'єднані в єдиний телефонний номер 112, а тому є ймовірність створення єдиного номера соціальної допомоги, який доповнює довідкову службу соціально важливими для громадян України енциклопедичними знаннями.

Основними засадами національної енциклопедичної довідкової служби «Навчання навпростець» (далі НЕДС НН) вбачаємо такі:

1. На базі певних енциклопедичних ресурсів Всеукраїнське координаційне бюро Міжнародної громадсько-державної програми «Освіта дорослих України», що діє за сприяння Інституту ціложиттєвого навчання ЮНЕСКО, може виконувати індивідуальні запити мільйонів українців на енциклопедичне знання.

2. На відміну від найпоширенішої електронної форми спілкування, телефонна лінія НЕДС НН є прямим спілкуванням з різними категоріями населення, які цього потребують, що має значний психогігієнічний вимір попередження ризикованої і небезпечної поведінки, включаючи суїцидальні наміри додзвонювачів. НЕДС НН в цьому вимірі є психогігієнічною службою країни, а, отже, потужним засобом її суспільної психогігієни для збереження людських життів.

3. Енциклопедичне знання, як і будь-яке знання, буття якого можливе лише у формі актуального мислення людини, існує в ненастанному

русі, збагачуючись у своєму загальносупільному обігу. Виходячи з цієї методологеми, НЕДС НН є засобом нагромадження, уточнення та вдосконалення енциклопедичного знання, у неймовірно значних наслідках чого ми невдовзі зможемо переконатись, адже усне спілкування з мільйонами громадян формуватиме нові, допоки невідомі виміри пізнавальних зацікавлень нації, відтак – виміри її актуального інтелектуального розвитку.

4. Організаційне функціонування НЕДС НН – це чергування консультантів лінії з метою прийому індивідуальних заявок на загальноновживане й рідкісне знання, аналіз та узагальнення яких є створенням пізнавального запиту нації в його індивідуальному різноманітті.

5. Особливою цінністю НЕДС НН є створювані нею обриси пізнавального запиту української нації на неіснуюче знання, яке позначається загальноновживаним терміном «наука» без усвідомлення того, що наука є суміжжям між знанням і незнанням. Цим НЕДС НН формує запит на перспективні дослідження в Україні та їх пріоритетні напрями.

6. Статті сучасних фахових енциклопедій створюють кваліфіковані автори, які самим фактом їх написання засвідчують свою компетентність у відповідних питаннях і проблемах. Логічно, що використання «Енциклопедії Сучасної України» та низки галузевих, регіональних енциклопедій, виданих як академічними, так і позаакадемічними колективами, є джерелом пошуку відповідей на запитання й запити, що надходять на телефонну лінію НЕДС НН. Поряд із цими джерелами, що вже набули статусу загальноновживаного знання, виникатимуть суміжні запитання, проблеми і пізнавальні запити на знання, яке ми вже визначили як рідкісне. В усіх цих випадках для надання обґрунтованої відповіді на запити будуть залучатися відповідні фахівці, які володіють цими рідкісними знаннями або можуть їх здобути в терміни, прийнятні для відповіді додзвонювачам, наприклад, у триденний, тижневий, десятиденний або місячний строк.

7. Виконання пізнавальних запитів, що полягає у підготовці письмових відповідей як матеріалів для майбутніх енциклопедичних статей або уточнень, доповнень до вже наявних, та усному повідомленню їх запитувачам (додзвонювачам) є оплачуваною роботою великої кількості залучених фахівців.

8. Основною базою користувачів – додзвонювачів, запитувачів НЕДС НН, запити яких виконуються за кошти Державного бюджету України, є інваліди всіх нозологій та члени їхніх сімей, загальна чисельність яких нині в Україні становить близько 6 мільйонів осіб і продовжує зростати у зв'язку із вторгненням збройних сил Російської Федерації на територію України, зубожінням більшості населення, недоступності з ба-

гатьох об'єктивних і суб'єктивних причин закладів загальної середньої, вищої, професійної та інших видів освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту для повносправних дорослих та дорослих інвалідів і членів їхніх сімей.

Категорія дорослих, віднесених до цієї основної бази користувачів – додзвонювачів, запитувачів НЕДС НН – має включати також:

- безробітних і членів їхніх сімей;
- переселенців і членів їхніх сімей;
- пенсіонерів;
- молодь у віці до 35 років;
- мам і татусів у відпустках для догляду за дитиною до досягнення 3-річного віку;
- учасників і демобілізованих учасників бойових дій;
- звільнених з місць позбавлення волі до працевлаштування за основним місцем роботи.

Решта дорослих, не віднесених до цієї основної бази користувачів – додзвонювачів, запитувачів НЕДС НН, може стати платниками телефонних запитів так само, як платною є довідкова служба телефонів. Разом з цим з огляду на необхідність культивування соціальної відповідальності бізнесу держава має бути взірцем власної соціальної відповідальності перед своїми громадянами. Це означає, що пізнавальні запити усіх зацікавлених українців, які звертаються до НЕДС НН доцільно фінансувати з Державного бюджету України в однаковій мірі.

Запровадження в нашій державі досвіду телефонної служби Великої Британії «Навчання навпростець» у формі національної енциклопедичної довідкової служби розглядаємо взірцем соціальної відповідальності держави і бізнесу перед усіма своїми громадянами. Сучасні енциклопедичні ресурси України є певною сформованою базою достовірних знань для усіх громадян України незалежно від їхнього віку та інших індивідуальних особливостей. Саме вони можуть бути підґрунтям для створення в Україні своєї національної служби «Навчання навпростець».

ЛІТЕРАТУРА

Енциклопедія Сучасної України: Т. 1–21 / Редкол.: І. М. Дзюба, М. Г. Желзняк та ін.; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2001–2019.

Литовченко І. Вступне слово. *Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі: посібник для батьків* / Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2010.

- Соціальна відповідальність компанії «Укртелеком». *Укртелеком: офіційний веб-сайт*. URL: https://new.ukrtelecom.ua/about/sotsialna_vIdpovIdalnIst (дата звернення: 02.12.2019).
- Learndirect: Official website. 2000. URL: <https://www.learndirect.com> (дата звернення: 02.12.2019).
- Weil M., Martinez F. *The Learning Festivals Guide. An Internationally-Produced Communication Tool In Support of the Launch of the International Adult Learners / Institute of Education Sciences of the US Department of Education*, 2010. URL: <https://www.academia.edu/391643> (дата звернення: 02.12.2019).

REFERENCES

- Dziuba, I. M., Zhelezniak, M. H. et al. (Eds.). (2001-2019). *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [The Encyclopedia of Modern Ukraine]* (21 vols.). Kyiv: NASU Institute of Encyclopedic Research [in Ukrainian].
- Learndirect: Official website*. (2000). Retrieved December 02, 2019, from <https://www.learndirect.com>.
- Lytovchenko I. (2010). *Vstupne slovo [Foreword]*. In *Dity v Interneti: yak navchyty bezpetsi u virtualnomu sviti: posibnyk dlia batkiv [Kids on the Internet: How to teach safety in the virtual world: A guide for parents]*. Kyiv: NAPSU H.S. Kostiuk Institute of Psychology [in Ukrainian].
- Martinez, F. & Weil, M. (2010). *The Learning Festivals Guide. An Internationally-Produced Communication Tool in Support of the Launch of the International Adult Learners*. Institute of Education Sciences of the US Department of Education. Retrieved December 02, 2019, from <https://www.academia.edu/391643>.
- Sotsialna vidpovidalnist kompanii "Ukrtelekom" [Social responsibility of Ukrtelecom JSC] (n. d.). *Ukrtelekom: Official website*. Retrieved December 02, 2019, from https://new.ukrtelecom.ua/about/sotsialna_vIdpovIdalnIst [in Ukrainian].

Вони змінили історію: 125 вихідців із Південної Бессарабії

Лілія Циганенко

*Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
Ізмаїл, Україна*

Резюме: У рамках міждержавного науково-дослідного проекту «Україна-Молдова: спільна історична пам'ять, уроки та перспективи» ученими з України, Молдови, Болгарії було зібрано матеріал та видано двомовний (українсько-англійський) енциклопедичний словник з інформацією про відомих діячів науки, культури, політики, які народилися в Південній Бессарабії. Енциклопедичний словник є унікальним прикладом співпраці учених різних країн. Він покликаний сприяти вихованню почуття гордості у молодого покоління, а також знайомству мешканців різних держав з нашими славетними земляками. У цій статті подано базову інформацію, що характеризує підготовку цього енциклопедичного словника, висвітлює особливості його змісту.

Ключові слова: енциклопедичний словник, Південна Бессарабія, політики, військовики, вчені, письменники, художники.

They changed the history: 125 natives of the Southern Bessarabia

Lilia Tsyganenko

*Izmail State University of Humanities,
Izmail, Ukraine*

Abstract: During the interstate scholarly project "Ukraine and Moldova: common historical memory, lessons and perspectives", the materials about the prominent personalities of humanities and science, culture and politics born in Southern Bessarabia was collected by the scientists from Ukraine, Moldova, Bulgaria. As a result, it was prepared and published a bilingual (Ukrainian – English) encyclopedic dictionary based on these collected materials. The encyclopedic dictionary is a unique example of cooperation between the scholars from several countries. It aims to stimulate a sense of pride among the younger generation, as well as to introduce

people of different countries to our famous countrymen. This article provides background information on how to prepare this encyclopedic dictionary and highlights its content.

Keywords: encyclopedic dictionary, Southern Bessarabia, politicians, military, scholars, writers, artists.

Протягом 2016–2018 рр. учені-історики Ізмаїльського державного гуманітарного університету (науковий керівник групи – проф. Л. Циганенко) та Кишинівського педагогічного університету імені І. Крянге (науковий керівник групи – проф. С. Мустяце) в рамках виконання міждержавного науково-дослідного проекту «Україна-Молдова: спільна історична пам'ять, уроки та перспективи» зібрали матеріал та підготували до друку енциклопедичний словник, до якого ввійшли відомості про 125 видатних людей родом із Південної Бессарабії, які впродовж свого життя здійснили вагомий внесок у різних професійних галузях [Вони змінили історію...]. Зважаючи на значний відсоток серед відібраних особистостей представників болгарської етнічної групи, до роботи було запрошено науковців-істориків із Велико-Тирновського університету (Болгарія).

Для підготовки енциклопедичного словника було здійснено пошукову роботу в архівах (Національний архів Республіки Молдова, Державний архів Одеської області, Комунальна установа «Ізмаїльський архів»); бібліотеках Кишинева (Центральна наукова бібліотека ім. Андрія Лупана, Національна публічна бібліотека Молдови), Одеси (Наукова бібліотека ОНУ ім. І. Мечникова, Одеська національна наукова бібліотека), Ізмаїла (Наукова бібліотека ІДГУ, міська публічна бібліотека ім. І. Котляревського) і музеях.

Енциклопедичну працю виконано на основі загальноприйнятої методології. Так, кожна довідкова стаття містить інформацію про особу, а саме: прізвище, ім'я, роки життя, місце народження (із зазначенням територіально-адміністративного розміщення у відповідний період), інформацію про родину, освіту, кар'єру й особистий професійний внесок, публікації та бібліографію щодо кожної постаті [Вони змінили історію..., с. 16]. Кожен із тих, чие прізвище представлено в енциклопедичному словнику, народився в Південній Бессарабії – на території, що відома під різними історичними назвами – Буджак, Українське Подунав'я. Нині це південна частина Одеської області, представлена Ізмаїльським, Ренійським, Кілійським, Болградським, Татарбунарським, Саратським, Арцизьким, Тарутинським, частково Білгород-Дністровським районами.

Як зазначено в передмові до видання, «сьогодні територія Бессарабії залишається етнічно, культурно і конфесійно неоднорідною. Саме це культурно-історичне багатоманіття характеризує специфіку зони й упродовж сто-

літь засвідчує мирне співіснування та толерантність різних етносів» [Вони змінили історію..., с. 15]. Територія Південної Бессарабії протягом багатьох століть була зоною перехрестя різних етнічних груп і народів. Тут оселилися й тривалий час жили у сусідстві молдовани й українці, болгари й вірмени, греки й євреї, росіяни й гагаузи, албанці й німці. Кожна з етнічних груп мала «своїх героїв» – поетів і письменників, військових і акторів, художників і вчених, політичних і громадських діячів, інформацію про яких й зібрано в новому енциклопедичному словнику.

Далі для наочності докладно окреслимо декілька груп відомих земляків.

Військові діячі, що народилися в Південній Бессарабії. Група представлена 17 прізвищами, що становить майже 14% загальної кількості серед згаданих представників регіону. Це діячі болгарської армії різних періодів існування, серед яких є такі всесвітньо відомі прізвища, як КОЛЄВ Іван Стоянов – народився 1861 року в селі Бановка Ізмаїльського повіту та увійшов у історію як «батько» болгарської кавалерії; АГУРА Георгі Васильєв – представник славетного роду Агура (вихідців з села Криничне (колишнє – Чушмелія) Ізмаїльського повіту) – розпочав військову кар'єру ад'ютантом князя Дондукова-Корсакова, згодом – флігель-ад'ютант болгарського князя Олександра Баттенберга, перший болгарський офіцер з юридичною освітою, військовий прокурор, генерал-лейтенант (1912), автор тексту болгарського народного гімну; КІСОВ Стефан – народився в 1861 році в містечку Болград – колонії болгарських колоністів, учасник трьох європейських війн, один з рятівників легендарного Самарського прапора (битва під Джуранлі проти військ Сулеймана-паші (липень 1877), військовий комендант Софії; ТОДОРОВ Георгі Стоянов – народився в Болграді (1858), головнокомандувач болгарської армії, генерал-ад'ютант царя Бориса III; НИКОЛАЄВ Данаїл Цонєв також родом з Болграду (1852), головнокомандувач військ Південної Болгарії, командир Софійської піхотної бригади, військовий міністр, перший полковник Болгарської армії і перший офіцер, який отримав високе звання – піхотний генерал (червень 1909), відомий як «патріарх болгарської армії».

Є серед військових з Південної Бессарабії й представники генералітету Російської імперії (XIX – початку XX ст.). Це МІЛОНАС Микола Спиридонович – народився 09.05.1812 року в місті Ізмаїл Бессарабської області в родині морського офіцера грецького походження, службу закінчив у чині контр-адмірала; ІВАНОВ-МУМЖІЄВ Петро Михайлович – 1894 року народження (м. Болград), брав участь у російсько-японській війні, отримав поранення при Порт-Артурі, понад рік перебував у японському полоні, генерал-майор та інші.

Румунські військовослужбовці представлені прізвищами першого маршала Румунії, прем'єр-міністра та сенатора АВЕРЕСКУ Александру, який

народився в 1859 році в селі Озерне (колишне – Бабеле) Ізмаїльського повіту; ВЕЙТОЯНУ Артура – уродженця міста Ізмаїл, відомого військового (генерал армії) і політичного діяча (голова ради міністрів Румунії, міністр), сенатора з питань права в парламенті Румунії.

На сторінках енциклопедичного словника знайшли відображення й відомі військовослужбовці буремного ХХ століття. Це РАЙНОВ Володимир Іванович (22.01.1894, Болград, Бессарабська губернія) – військовий та громадський діяч, командир І Бессарабського стрілецького полку (1919 р.); ТИМОШЕНКО Семен Костянтинович (18.02.1895 року народження, с. Фурманівка (колишне – Орман) – командувач кількох фронтів часів Другої світової війни, народний комісар оборони, маршал; ШАЙБЛЕ Олександр Якович (18.01.1878, Аккерман, Бессарабська губернія) – генерал, військовий діяч УНР та інші.

Південно-бессарабська земля подарувала світу цілу плеяду відомих науковців. Це *історики*: АГБУНОВ Михайло Васильович (08.08.1952, Болград, Ізмаїльська область) – доктор історичних наук, професор, спеціаліст з історії античного світу, археолог, мандрівник, письменник; АГУРА Димитр Димитров (26.10.1849, Криничне (Чушмелія), Ізмаїльське градоначальство) – професор, один з перших ректорів Софійського університету, засновник і голова болгарського історичного товариства (1901–1911); МЕЩЕРЮК Іван Іванович (29.12.1899, Болград, Бессарабська губернія) – дослідник історії та культури болгар і гагаузів, автор понад 30 монографій; СОВЕТОВ Павло (12.11.1927, Ізмаїл, Королівство Румунія) – засновник наукової школи по вивченню типології феодального суспільства Молдови та південно-східної Європи, автор понад 130 наукових публікацій, член-кореспондент АН Молдавської РСР та інші.

Групу *вчених-філологів*, які народилися в Південній Бессарабії, представляють: БЕРКОВ (БЕРКОВ) Павло Наумович (02.12.1896, Аккерман, Бессарабська губернія), доктор філологічних наук (1936), професор (1938), член-кореспондент АН СРСР (1960), член-кореспондент Німецької академії наук (Берлін, 1967), доктор наук Берлінського університету ім. Гумбольдта, автор понад 700 наукових праць; ДОВАТУР Аристид Іванович (23.10.1897, Рені, Бессарабська губернія) – доктор філологічних наук, професор, свого часу потрапив у лещата радянського терору: був висланий на 5 років до Саратова, потім повторно засуджений до 10 років позбавлення волі за звинуваченням у контрреволюційній діяльності (1937), реабілітований у 1955 р., фахівець із грецької епіграфіки, римської історіографії та джерел з історії Риму, автор перекладів текстів стародавніх авторів; СТОЯН Петро Євстахійович (22.07.1884, Ізмаїл, Бессарабська губернія) – один з авторів проекту «Загальнослов'янська мова» (1913-1916), більшу частину життя провів у Франції, автор «Малого тлумачного словника російської мови»,

який було видано тричі (1913, 1915, 1916), член Всесвітньої есперанто-асоціації, де працював над створенням «Бібліографії міжнародної мови» («Bibliografio de Internacia Lingvo»), автор багатьох наукових праць з інтерлінгвістики; ТЕОДОРОВ-БАЛАН Олександр Стоянов (27.10.1859, Кубей, Бессарабська область) – лінгвіст, бібліограф, професор, дійсний член АН Болгарії, автор багатьох наукових робіт з болгарської мови і літератури, македонських діалектів, біографій Кирила та Мефодія, Софронія Врачанського та Паїсія Хілендарського; ШУЛЬМАН Еліезер (Лейзер, Лазар) (11.07.1923, Тарутине, Королівство Румунія) – філолог-біблієст, після повернення із заслання (Казахстан) тривалий час таємно викладав іврит, у 1975 році разом із родиною переїхав до Ізраїлю, один з авторів таблиці біблійних персонажів та подій. Загалом на сторінках енциклопедичного словника представлено інформацію про 8 учених-філологів.

Південна Бессарабія стала малою Батьківщиною не лише для гуманітаріїв. Є серед наших земляків талановиті та всесвітньо відомі представники природничих наук. Це *математики* АГУРА Олександр Дмитрович і ГОХБЕРГ Ізраїль Цудикович; *біологи* КІСКІН Петро Христофорович і ПЛУГАРУ (Мийня) Раїса; *фізики* БЕДЕРЕУ Еуженіу та КОГАН Шулім Меєрович; *хімік* КЕМУЛЯ Віктор-Мар'ян; *геолог* КАПТАРЕНКО (Каптаренко-Черноусова) Ольга Костянтинівна; *астрономи* ДЕЙЧ Олександр Миколайович та КОРТАЦЦІ Іван Єгорович. До речі, одна з малих планет носить назву рідного міста астронома О. Дейча – 1792 Reni [Вони змінили історію..., с. 112–113].

Є чимало серед вихідців із Південної Бессарабії першопрохідців у своїй справі. Так, у 1908 році в Тарутино народився Лев Ізраїльович ГУТЕНМАХЕР – математик, кібернетик, доктор наук, професор, один із засновників електронно-обчислювальних технологій; у 1899 році в Кілії – один із засновників авіації, географ, юрист, учасник організації пошуку та порятунку експедиції Умберто Нобіле на дирижаблі «Італія» (1928), керівник трансєвропейського перельоту за маршрутом Москва – Берлін – Париж – Рим – Марсель – Лондон – Варшава – Москва (1929) – ЗАРЗАР Валентин Ананійович.

Чимало серед мешканців Південної Бессарабії народилося й представників творчих професій – поетів, письменників, артистів, співаків, художників. Саме представники цих напрямів становлять майже 50% зазначених у енциклопедичному словнику особистостей.

Не оминули мешканців регіону криваві злочини сталінської репресивної системи. Серед прізвищ, представлених у словнику, є чимало тих, хто пережив арешти та заслання або й віддав своє життя. Наведемо приклад: 21 листопада 1897 р. в багатодітній родині в Ізмаїлі народився Михайло Костянтинівч БАБАК – відомий учений-генетик. Здобуваючи освіту в ветеринарному інституті в Бухаресті, він став учасником революційного руху,

за що вперше потрапив до в'язниці. Пізніше, вже в середині 20-х рр. ХХ ст., розпочав роботу в Одеському сільськогосподарському інституті. У другій половині 20-х рр. виконував обов'язки ректора спочатку Херсонського, а згодом Одеського аграрних інститутів. Під час «великої чистки» в 1936 р. його було заарештовано та за сфабрикованим звинуваченням розстріляно в 1937 р. Місце поховання не відоме [Вони змінили історію..., с. 42–43].

І ще одна категорія, представники якої займають важливе місце на сторінках нового енциклопедичного словника. Це *священнослужителі*. Їх небагато – лише чотири особи. Проте це дійсно великі люди, які є втіленням незламного духу та зразком служіння своїй справі.

МИТРОПОЛИТ ТИХОН, в миру – КАЧАЛКІН Тит Дейович, народився 15 січня 1878 р. в селі Нова Некрасівка Ізмаїльського повіту. Це село було засновано ще в 18 ст. руськими розкольниками-старовірами. Владика Тихон – дев'ятий митрополит старообрядницької церкви після Амвросія Першосвятителя. У 1941 р. він керував Тульчинською старообрядницькою єпархією, а вже в 1942 р. на Освяченому Соборі старообрядницької Церкви (Румунія) його було обрано митрополитом Білокриницьким [Вони змінили історію..., с. 148–149].

ГАЙДАЙ Павло Ігнатович народився у 1888 р. в Ізмаїлі. Службу розпочав псаломщиком, пізніше прийняв сан диякона, ієрея у Петропавлівській церкві. Жителі Одеси та приміських сіл шанували його як подвижника благочестя, провидця і цілителя. Вперше заарештований у 1929 р., висланий до Туруханська Красноярського краю. Після звільнення переїхав до Санкт-Петербурга. Заарештований НКВС за належність до «Союзу Михайла Архангела» (1932). У 1933 р. висланий на 3 роки в Акмолинськ (Казахстан). У день закінчення ув'язнення знову був заарештований і згодом засуджений до 10 років неволі. Покарання відбував у Карагандинському виправно-трудовому таборі. За втечу з Карлагу переведений на 5 місяців до штрафного ізолятора. За вироком УНКВС Карагандинської області засуджений до розстрілу (31. 08. 1937 р.). Винним себе не визнав. Вирок було виконано 5 вересня 1937 р. Місце поховання не відоме. У 1993 р. реабілітований. У 2000 р. канонізований Архієрейським Собором. У 2008 р. на його честь збудовано храм (2008, с. Білка Одеської області) [Вони змінили історію..., с. 90–91].

Ось такі вони – народжені в Південній Бессарабії – відомі й талановиті, зрозумілі й загадкові, у злетах і падіннях. Можна по-різному ставитися до тих чи інших прізвищ, не поділяти їхньої політичної або громадянської позиції, однак зрозуміло одне: «введення такої інформації в науковий обіг має величезне значення для історії, адже акцентує увагу на важливості питання про значення людини та місця її народження в загальнонауковому плані» [Вони змінили історію..., с. 16].

ЛІТЕРАТУРА

Вони змінили історію (125 вихідців із Південної Бессарабії). Енциклопедичний словник / Під ред.: Л. Циганенко, С. Мустяце. Ізмаїл; Кишиневу, 2019. 281 с.

REFERENCE

Tsyganenko, L. & Mustyatse, S. (Eds.). (2019). *They changed history (125 natives of South Bessarabia): Encyclopedic Dictionary*. Izmail, Chişinău [in Ukrainian].

Енциклопедисти сучасної України

DOI: 10.37068/evu.11.5

Весь вік працюючи для України: Роксолана Зорівчак (1934–2018)

Тарас Шмігер

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Львів, Україна*

Резюме: Статтю присвячено 85-річчю від дня народження професора Роксолани Зорівчак. Представлено основні віхи життя і творчості відомої української дослідниці.

Ключові слова: Роксолана Зорівчак, перекладознавство, енциклопедистика, Львівський університет, Наукове товариство імені Шевченка.

Lifelong working for Ukraine: Roksolana Zorivchak (1934–2018)

Taras Shmiher

*Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine*

Abstract: The article is dedicated to 85th Anniversary of Professor Roksolana Zorivchak. The focus is her life as well as public and academic activities.

Keywords: Roksolana Zorivchak, translation studies, encyclopaedias, Lviv University, Shevchenko Scientific Society.

Цьогоріч українська філологічна громадськість вшановує 85-річчя з дня народження та водночас першу річницю з дня відходу в засвіти Роксолани Петрівни Зорівчак – доктора філологічних наук, професора, академіка АН ВШ України, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка, лауреата Літературних премій імені Григорія Кочура й «Ars translationis» імені Миколи Лукаша, завідувача кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка, голову комісії всесвітньої літератури імені Миколи Лукаша Наукового товариства імені Шевченка.

Р. П. Зорівчак народилася 8 листопада 1934 року у Львові в родині галицьких інтелігентів: батько – юрист, мати – педагог, український словесник. Її батьки походили зі священницьких родин. Материн батько – о. Юліан Дзерович – був крилошанином Святоюрської капітули, професором Духовної академії у Львові, директором Учительської семінарії, останнім довоєнним головою «Просвіти» у Львові¹. Дідусь по лінії батька також був священиком. Далекі предки батька походили з Харківщини.

З таким родоводом Роксолані Петрівні було нелегко в житті. Крім того, вона рано осиротіла. За її словами, вона належала до «покоління, яке татів своїх пам'ятає по смутних фотографіях, що матері вберегли в обгорілих руках». Польська влада переслідувала її батька – Петра Мінка, який у минулому служив в Українській Галицькій Армії. У вересні 1939 р. його інтернували в польський концентраційний табір у Березі-Картузькій. Згодом, у ніч з 18 на 19 листопада 1939 р., загинув від більшовицької кулі, переходячи радянсько-німецький кордон, щоб урятуватися від арешту.

Коли почалася Друга світова війна, Роксолана Петрівна була у Львові. Німці-нацисти суттєво відрізнялися від австрійців Габсбурзької імперії, яких ще пам'ятала місцева людність. На все життя закарбувалося жорстоке поведження фашистів, а також трамваї, поділені на дві секції – незалюднена секція «Nur für Deutsche» («Лише для німців») та переповнена секція для решти мешканців. Згодом сім'я переїхала до Відня, а після визволення його Червоною армією мати Лідія Юліанівна та Роксолана Петрівна повернулися до Львова. У повоєнному місті чатували нові небезпеки на українських інтелігентів (чимало цвіту нації тоді депортували у Сибір чи Казахстан), але до нього прибуло багато й українських патріотів із Великої України, які зуміли в українців прищепити почуття соборності. Оце найсвятіше почуття нашої єдності разом із любов'ю до українського слова Роксолана Петрівна пронесла крізь усе своє життя й передавала всім своїм учням.

¹ Докладніше див.: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24098

Від 1945 до 1951 рр. навчалася в середній школі № 36 міста Львова, яку закінчила із золотою медаллю, що дало їй право вступати до вищу без екзаменів. Від 1951 до 1956 рр. навчалася у Львівському державному університеті імені Івана Франка на факультеті іноземних мов й здобула диплом з відзнакою за спеціальністю «англійська філологія».

Враховуючи факти біографії, Роксолану Петрівну не допустили до праці у Львівському університеті. Саме тому вона викладала англійську мову у групах інтенсивного вивчення у Львівській державній консерваторії імені М. В. Лисенка й пройшла кар'єрний шлях від старшого викладача кафедри іноземних мов (1956–1978) до доцента (1978–1989) й професора (1989–1991). Маючи велике педагогічне навантаження, вона зуміла стати знаменитим фахівцем у теорії та історії перекладу, фразеології, контрастивній лінгвістиці.

На становлення Роксолани Петрівни як науковця вирішальне значення справили Юрій Олексійович Жлуктенко та Григорій Порфірович Кочур, які відкрили для неї світ перекладознавства та контрастивної лінгвістики. Про обох написала вона статті до «Енциклопедії Сучасної України». Загалом для ЕСУ Роксолана Петрівна підготувала майже 100 статей. Змінивши сферу своїх зацікавлень від історії англійської мови до перекладознавства, під керівництвом проф. Ю. О. Жлуктенка 1976 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Фразеологія письменника як проблема перекладу (на матеріалі перекладів поетичних творів Т. Г. Шевченка англійською мовою)», а 1987 р. – докторську дисертацію на тему «Лінгвостилістичні характеристики художнього тексту і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози)». Серед професійних зацікавлень Р. П. Зорівчак – насамперед вивчення історії та лінгвостилістичних своєрідностей сприйняття українського художнього слова в англійському світі: найбільше розглядала питання відтворення творів Лесі України, Тараса Шевченка та Івана Франка. Її розділ «Українсько-англійські літературні взаємини» у третьому томі п'ятитомного видання «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті» (Київ, 1988) є систематичним дослідженням з історії перекладу української літератури у Великій Британії та з рецепції англійської літератури в Україні. Розділ є настільки вичерпним і комплексним, що брак аналогічного дослідження за час після 1988 р. виглядає особливо гострим.

Після відновлення Україною незалежності Роксолана Петрівна звертала особливу увагу на націєтворчу природу українського перекладу. Вона досліджувала націєтворчі концепції І. Я. Франка та Ю. В. Шевельова, активно працювала над утвердженням англійської Шевченкіани як окремої дослідчої галузі, розвивала Кочурознавство й Лукашезнавство.

Чимало зусиль приділяла Р. П. Зорівчак випрацюванню концепції вишколу перекладачів та удосконаленню методики викладання перекладознавчих дисциплін. Як послідовниця школи Юрія Жлуктенка для вивчення контрастивної граматики української та англійської мов вона досліджувала частини мови в міжмовному зіставленні та обґрунтувала принципи транслітерації українських назв графічними засобами англійської мови. Її науковий доробок вражає – вона автор 1213 наукових праць. Тому в українській науковій спільноті Роксолану Петрівну знають як видатного перекладознавця та засновника львівського осередку української перекладознавчої школи.

Р. П. Зорівчак належала ініціатива створення серії перекладознавчих бібліографій Наукової бібліотеки Львівського університету. Вона – науковий редактор та автор передмови біобібліографічного покажчика «Григорій Кочур» (Львів, 1999; друге видання, доопрацьоване й доповнене – 2006) – першої персональної бібліографії перекладача й перекладознавця в Україні; науковий редактор та співавтор передмови біобібліографічного покажчика «Микола Лукаш» (Львів, 2003); науковий редактор і автор передмови бібліографічного покажчика «Чужоземне письменство на сторінках західноукраїнської періодики (1914–1939)» (Львів, 2003) та «Українське перекладознавство ХХ сторіччя» (Львів, 2013). Р. П. Зорівчак – член редколегії та автор передмови фундаментального двотомного видання теоретичних праць Г. П. Кочура «Література та переклад» (Київ, 2008), голова редколегії збірника наукових праць «Національна пам'ять у філології: спадщина професора Юрія Олексійовича Жлуктенка» (Львів, 2017) і багатьох інших поважних філологічних видань.

Окремо варто наголосити на участі Р. П. Зорівчак в енциклопедичних виданнях. Праця енциклопедиста вкрай важка тим, що потрібно підтвердити дані, які не перебувають у легкому доступі. В українських енциклопедіях, а саме: «Українська літературна енциклопедія», «Українська мова», «Українська радянська енциклопедія» та «Енциклопедія Сучасної України», «Шевченківський словник» та «Шевченківська енциклопедія», «Наукове товариство імені Шевченка» – уміщено кількості статей авторства Р. П. Зорівчак, де копіткою працею зібрано й осмислено факти з історії нашої культури й науки, представлено вагомі здобутки українознавців, повернено в активну рецепцію чимало наших видатних діячів. Водночас – показано й іноземців, які цікавилися українською літературою, мовою, культурою. Приміром, в «Енциклопедії Сучасної України» (Т. 21, 2019) є стаття Р. П. Зорівчак про Вільяма Ричарда Морфілла, якого вважають першим українцем англомовного світу. В одному з інтерв'ю вона згадувала про нього, демонструючи глибину власного енциклопедичного кругозору: «Він спочатку зупинився на русистиці! Ще коли він навчався у середній

школі, вчитель подарував йому підручник з російської мови. Він зацікавився буквально кирилицею. Потім став адептом російської мови, поширивши згодом свої зацікавлення на інші – слов'янські. Із здивуванням відкрив для себе українську – рівень культури, фольклору. Але зрозумів, що вона не має жодних прав. Почав її глибше вивчати. Було йому це не просто, бо не було українсько-англійських словників. Згодом присвятив свої праці Польщі і Росії. Але вперше упродовжив в енциклопедії англомовні гасла про Україну та інші слов'янські країни. Є окремі в нього книжки про слов'янську літературу, де значне місце відведене Україні. То ж прийшов до України як науковець – через доступ до слов'янських мов» [Залізник].

1992 р. на запрошення ректора Львівського державного університету імені Івана Франка – Івана Вакарчука – нарешті Роксолана Петрівна переходить працювати в університет. Спочатку вона влаштовується на кафедрі англійської філології, а 1998 р. організовує та очолює кафедру перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура. Її натхнення й подвижницька праця сприяла тому, що відділ англо-українського перекладу зріс від 14 студентів (перший набір 1996 р.) до чотирьох сотень тепер (загальна кількість студентів кафедри). Р. П. Зорівчак – науковий керівник 14 кандидатських дисертацій та консультант двох докторських.

Р. П. Зорівчак доклала чималих зусиль, щоб впроваджувати й популяризувати українське перекладознавство у світі, була учасницею багатьох міжнародних форумів, викладала українську мову в Інституті славістики Лондонського університету як стипендіат Британської ради (1991–1992 н. р.) та перекладознавство й фразеологію в Іллінойському університеті в Урбана-Шампейн як стипендіат наукових обмінів імені В. Фулбрайта (1997). Влучно про неї висловилися О. Г. Наконечний і О. І. Чередниченко: «Як полум'яний патріот України на багатьох міжнародних форумах відстоювала її право на незалежний розвиток та окремішність її культури у діалозі з іншими культурами, чим заслужила високу повагу наукової спільноти» [Наконечний, с. 177].

Невід'ємною частиною життя Роксолани Петрівни була її праця в Науковому товаристві імені Шевченка, до роботи якого вона приєдналася одразу ж після відновлення його діяльності в Україні (1989). 28 березня 1992 р. її обрано дійсним членом НТШ, упродовж багатьох років вона була членом Президії НТШ. Р. П. Зорівчак очолювала Комісію всесвітньої літератури імені Миколи Лукаша, роботу якої спрямовувала насамперед на повернення вилучених імен і праць української національної науки й культури в сучасний суспільний простір. Організувала чимало зустрічей, коли львівська громадськість змогла ближче познайомитися й поспілкуватися з Мирославом Лабунькою, Вірою Річ, Петром Фединським. На таких зустрічах обговорювали цікаві теми, презентували видання тощо.

За вагомий внесок у розвиток національної освіти й науки в Україні Р. П. Зорівчак нагороджена Почесними грамотами Верховної Ради України (2004) та Міністерства освіти і науки України; у 2002 р. – почесним знаком «Відмінник освіти України»; у 2004 р. вона стала лауреатом нагороди Ярослава Мудрого в галузі науки й техніки АН ВШ України. Вагомим визнанням її внеску в національну науку, зокрема в перекладознавство, стали літературні премії імені Григорія Кочура (2010) та імені Миколи Лукаша (2013). 2016 р. її нагороджено орденом княгині Ольги 3-го ступеня. Останню відзнаку вона сприйняла як символ, адже указ про нагородження було підписано в День Соборності України.

Серце Роксолани Петрівни перестало битися 16 жовтня 2018 р. Утім, смерть не може порушити її творчу робітню, у якій закладена праця, – наукові мрії та плани плодоноситимуть надалі серед колег і послідовників.

ЛІТЕРАТУРА

Залізник Б. Професор Роксолана Зорівчак: «Я звикла жити без вихідних». *Слово Просвіти*. 2016. 31 берез. URL: <http://slovoprosvity.org/2016/03/31/profesor-roksolana-zorivchak-ya-zvikla-zhiti-bez-vixidnix> (дата звернення: 10.10.2019).

Наконечний О. Г., Чередниченко О. І. Пам'яті професора, академіка Роксолани Зорівчак (8.11.1934 – 16. 10. 2018). *Іноземна філологія*. 2018. Вип. 131. С. 177. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2018.131.2152>.

REFERENCES

Zalizniak, B. (2016, March 31). Profesor Roksolana Zorivchak: "Ya zvykla zhyty bez vykhidnykh" [Professor Roksolana Zorivchak: "I am used to living without days-off"]. *Slovo Prosvity*. Retrieved October 10, 2019, from <http://slovoprosvity.org/2016/03/31/profesor-roksolana-zorivchak-ya-zvikla-zhiti-bez-vixidnix> [in Ukrainian].

Nakonechnyi, O. H. & Cherednychenko, O. I. (2018). Pamyati profesora, akademika Roksolany Zorivchak (8.11.1934 – 16.10.2018) [In memory of professor, academician Roksolana Zorivchak (8.11.1934 – 16.10.2018)]. *Inozemna filolohiya*, 131, 177-177. doi: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2018.131.2152> [in Ukrainian].

Пустовіт Тарас Павлович

Марина Федорова

*Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека
імені І. П. Котляревського,
Полтава, Україна*

Резюме: Статтю присвячено енциклопедисту, архівісту, краєзнавцю, громадському діячеві Тарасу Павловичу Пустовіту, який у цьому році відзначає 60-річний ювілей. Розглянуто основні віхи його життя, висвітлено здобутки у краєзнавстві, архівній справі, енциклопедистиці, громадській діяльності.

Ключові слова: Тарас Павлович Пустовіт, Полтавщина, краєзнавство, енциклопедистика, архівна справа.

Pustovit Taras Pavlovych

Maryna Fedorova

*I. P. Kotlyarevsky Poltava Regional Universal Scientific Library,
Poltava, Ukraine*

Abstract: The article is dedicated to Taras Pustovit who is an encyclopedia scholar, archivist, local historian, public figure. This year, Taras Pustovit is celebrating his 60th anniversary. The main ways of his life are considered, achievements in local history, archival affairs, encyclopaedia publishing, public activity are showed.

Keywords: Taras Pustovit, Poltava region, local history, encyclopedia publishing, archival studies.

Ім'я Тараса Павловича Пустовіта відоме не лише в Полтаві, а й далеко за його межами. Тарас Пустовіт – досвідчений фахівець з архівної справи, знаний історик-енциклопедист, краєзнавець, дослідник доби Української революції 1917–1921 років.

Народився Тарас Павлович Пустовіт 13 серпня 1959 року в м. Кременчук у подружжя Павла Микитовича та Валентини Леонідівни Пустовітів [Ханко, с. 550]. Після переїзду родини до Полтави Тарас полюбив це місто не менше, ніж Кременчук, для нього воно також стало рідним. В

одному з інтерв'ю про Полтаву висловився так: «Коли щось пишу про це славне місто і його жителів, отримую від цього особливу насолоду, позаяк усвідомлюю, що долаю якийсь новий штрих до його величі» [Селецький, с. 188–189]. Тут закінчив середню школу № 14. У школі захоплювався музикою, грав на скрипці. Згодом навчався на струнному відділенні Полтавського музичного училища імені М. В. Лисенка. Однак після служби у лавах радянської армії з мріями про професійну музичну кар'єру змушений був розпрощатися.

Відтак юнакові довелося обирати інший шлях. Навчався на історичному факультеті Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, закінчивши який, деякий час за розподілом працював учителем історії та суспільствознавства у середніх школах № 1 та № 3 міста Комсомольськ (нині Горішні Плавні). Від 1987 року життя Тараса Павловича нерозривно пов'язане з Державним архівом Полтавської області. Він починав свою кар'єру архівістом 2-ї категорії, до обов'язків якого входило науково-технічне опрацювання документів в установах та організаціях області. Згодом працював науковим співробітником, головним спеціалістом, начальником відділу, а від 2007 року – заступником директора, начальником відділу інформації та використання документів.

Тарас Павлович Пустовіт – архівіст за покликанням. На його думку, пріоритетне завдання архівної галузі – виявлення україніки в різних кутках світу, створення ефективних і сучасних науково-пошукових систем та електронних баз даних [Селецький, с. 190]. Упродовж багатьох літ завдяки архівній роботі він познайомився з різними відомими й освіченими людьми (політичними і громадськими діячами, науковцями, робітниками), серед яких виокремлює Миколу Плав'юка, Павла Мовчана, Євгена Сверстюка, Миколу Кульчинського, Олександра Білоуська, Дмитра Степовика, Миколу Степаненка, В'ячеслава Брюховецького, Івана Бутича, Петра Ротача, Юрія Самойленка, Юрія Шаповала, Валентину Шандру, Володимира Мокляка, Миколу Чабана [Селецький, с. 189–190]. Він один з упорядників (відповідальний редактор) чотирьох збірників з історії архівної справи Полтавщини, упорядник матеріалів до біобібліографічного словника «Архівісти Полтавщини 1920-30-х років ХХ ст.». Загалом його доробок складається з понад 1000 різних публікацій, окрема частина з яких стосується енциклопедистики.

Тарас Павлович Пустовіт є одним із організаторів фундаментальних видань, зокрема енциклопедичного довідника «Полтавщина», регіональної енциклопедії «Полтавіка», автором низки статей в «Енциклопедії Сучасної України», присвячених переважно персоналіям з Полтавщини чи іншим об'єктам краєзнавчого характеру.

Він – учасник багатьох колективних монографій, як-то: «Полтавщина. Історичний нарис», «Полтава. Історичний нарис», «Полтавщина: влада на історичних паралелях», «Полтавська обласна філармонія – 70», серії видань «Реабілітовані історією», «Герої землі Полтавської», наукового видання «Тарас Шевченко і Полтавщина». Упорядковував збірники документів з історії архівної справи на Полтавщині, щоденник полтавського лікаря О. О. Несвіцького «Полтава у дні революції та в період смуту 1917–1922 рр.», видання «Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини. 1648–2002», збірники документів «Український національно-визвольний рух. Березень–листопад 1917 року», «Полтавщина у Великій Вітчизняній війні. 1941–1945 рр. (до 65-ї річниці Перемоги над фашизмом)», «Полтавській області – 75 років» та багато інших. До 100-річчя Української революції за участі Т. П. Пустовіта підготовлено збірник у двох томах «Українська революція 1917–1921. Полтавський вимір. Події, постаті, документи. 1917–1921».

За визначенням дослідників, він, а також В. І. Граб, В. Я. Ревеґук, В. А. Андрієць та інші – одні з перших на Полтавщині, хто вивчав події Української революції 1917–1921 років [Скирда та ін., с. 119].

Окрім цього, Тарас Павлович – ще й активний публіцист, автор і член редакційних колегій періодичних видань «Полтавська Петлюріана», «Полтавські єпархіальні відомості», «Наше слово».

Попри напружену наукову, видавничу, керівну роботу Тарас Пустовіт проводить активну громадську діяльність, співпрацює з представниками ЗМІ, громадськістю, науковцями, музеєзнавцями, бібліотечними працівниками, митцями, духовенством. Він організатор презентацій сотень документальних виставок, левову частку тематико-експозиційних планів для яких розробив особисто, учасник радіо- й телепередач, конференцій і круглих столів, зустрічей з учнівською та студентською молоддю.

Від 1996 року він очолює Полтавську міську організацію товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка, а також входить до складу правління обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

У 2015–2016 роках Тарас Пустовіт брав активну участь у заходах з проведення декомунізації населених пунктів Полтавської області; член регіональної Комісії з реабілітації у Полтавській області жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років при Полтавській ОДА; член Консультативної ради з питань охорони культурної спадщини при Департаменті культури та туризму Полтавської ОДА, член Комісії з питань найменування та перейменування елементів міського середовища та інфраструктури, увічнення пам'яті осіб та подій при Управлінні культури Полтавської міської ради; входив до складу Ради громадських експертів Всеукраїнського відкритого конкурсу на визначення кращого «Концептуального проекту відкритого громадського простору “Територія Майдану” у м. Полтаві».

Користуючись неабиякою повагою й авторитетом в наукових колах, сам Тарас Павлович залишається скромною та виваженою людиною, яка не робить нічого напоказ, задля створення позитивного іміджу. Саме Тарас Пустовіт консультує, радить, надає конкретну і вчасну допомогу, за якою до нього звертаються і столичні академіки, і здобувачі кандидатських чи докторських дисертацій, і місцеві журналісти, держслужбовці, вчителі, студенти, школярі... На рахунку Т. Пустовіта тисячі виданих архівних довідок, яких потребували громадяни майже з усіх куточків світу. Здобутки архівіста допомагають не лише колегам, науковцям-історикам, а й звичайним людям, які прагнуть віднайти відомості про своїх рідних, які мешкали (і мешкають) у різних частинах світу, або домогтися соціальної чи історичної справедливості.

Професійні, громадські здобутки Т. Пустовіта відзначені як на регіональному, так і на державному рівнях. Він – заслужений працівник культури України (2009), лауреат премії Української бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі (1992), лауреат всеукраїнської премії імені Василя Веретеннікова в галузі архівознавства, археографії і документознавства (2000), Полтавської міської премії імені Самійла Величка (2011). Нагороджений Подякою Кабінету Міністрів України (2003), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2007), Грамотою Уповноваженого ВР з прав людини (2007), Грамотою Національної спілки краєзнавців України (2002), Почесними грамотами Полтавської обласної державної адміністрації та Полтавської обласної ради (2019).

ЛІТЕРАТУРА

- Селецький М. Славного батька достойний син (штрихи до портрета українознавця Тараса Пустовіта). *Рідний край*. 2012. № 1 (26). С. 187–192.
- Скирда А., Скирда О., Лимар О. Увічнення пам'яті учасників української революції 1917 – 1921 років на Полтавщині. *Полтавщина в Українській революції 1917 – 1921 рр.: збірник наукових статей / Відп. ред. О. Б. Супруненко*. Полтава: Дивосвіт, 2017. С. 118–125.
- Ханко В. Пустовіт Тарас Павлович. *Полтавіка. Полтавська енциклопедія / Відп. ред. О. А. Білоусько*. Полтава: Полтавський літератор, 2009. Т. 12. С. 550–551.

REFERENCES

- Khanko, V. (2009). Pustovit Taras Pavlovyeh. In O. A. Bilousko (Ed.), *Poltavika. Poltavaska entsyklopediia* (Vol 2., pp. 550-551). Poltava: Poltavskyyi literator [in Ukrainian].

- Seletskyi, M. (2012). Slavnoho batka dostoinyi syn (shtrykhy do portreta ukrainoznavtsia Tarasa Pustovita) [A glorious father's Worthy son (notes to the portrait of Ukrainian scientist Taras Pustovit)]. *Ridnyi krai*, 26, 187-192 [in Ukrainian].
- Skyrda, A., Skyrda, O., Lymar, O. (2017). Uvichnennia pamiati uchastnykiv ukrainskoi revoliutsii 1917 – 1921 rokiv na Poltavshchyni [The perpetuation of the memory of the participants of the 1917 – 1921 Ukrainian Revolution in Poltava region]. In O. B. Suprunenko (Ed.), *Poltavshchyna v Ukrainskii revoliutsii 1917 – 1921 rr.: zbirnyk naukovykh statei* (pp. 118-125). Poltava: Dyvosvit [in Ukrainian].

У КРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА СПРАВА В ПОДІЯХ

DOI: 10.37068/evu.11.7

30-річчя відновлення діяльності НТШ в Україні (здобутки в царині енциклопедистики)

Роман Кушнір, Андрій Фелонюк
*Наукове товариство імені Шевченка,
Львів, Україна*

Резюме: У статті в загальних рисах окреслено періодизацію діяльності Наукового товариства імені Шевченка, починаючи від 1873 року. Особливу увагу звернено на новітній період, пов'язаний із відновленням у 1989 році Товариства в Україні. Висвітлено видавничу діяльність Наукового товариства імені Шевченка в новітній період, зокрема, схарактеризовано її енциклопедичний напрям (згадано про «Енциклопедію українознавства», «Енциклопедію української діаспори», «Енциклопедію Сучасної України» та «Енциклопедію НТШ»).

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка, НТШ, «Енциклопедія українознавства», «Енциклопедія НТШ», «Енциклопедія української діаспори», «Енциклопедія Сучасної України».

30th anniversary of the restored in Ukraine Shevchenko Scientific Society activities (achievements in the encyclopedic area)

Roman Kushnir, Andrii Feloniuk
*Shevchenko Scientific Society,
Lviv, Ukraine*

Abstract: The periodization of activity by the Shevchenko Scientific Society since 1873 is highlighted in the article. Much attention is paid to the recent period associated with the restoration of the Society in 1989 in Ukraine. The publishing by the Shevchenko Scientific Society in the recent period is covered; particularly the works like The Encyclopedia of Ukraine, The Encyclopedia of the Ukrainian Diaspora, The Encyclopedia of Modern Ukraine, and The Encyclopedia of the Shevchenko Scientific Society are described.

Keywords: Shevchenko Scientific Society, Encyclopedia of Ukraine, Encyclopedia of the Ukrainian Diaspora, Encyclopedia of Modern Ukraine Encyclopedia of the Shevchenko Scientific Society.

Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) – найдавніше наукове громадське товариство в Україні. Воно й сьогодні залишається інтелектуальним осередком всеукраїнського масштабу, уособлюючи тяглість національної наукової традиції, започаткованої 145 років тому. У бездержавний період історії України Товариство відіграло величезну роль в утвердженні здобутків українців, особливо на українознавчих ділянках наукового знання, що асоціюються насамперед з іменами М. Грушевського, І. Франка, В. Гнатюка, В. Кубійовича та інших подвижників. Плідна наукова робота принесла Товариству широке визнання в науковому світі. Його членами були вчені з усієї території України, завдяки чому діяльність НТШ стала важливим фактором соборності, а протягом останніх 30 років – і духовно-інтелектуального відродження України.

В історичному розвитку Наукового товариства виділяють п'ять історичних етапів [Романів, Грицак].

1. НТШ 1873–1892 років: заснування як літературного товариства у Львові з ініціативи громадських діячів Наддніпрянщини і Галичини (О. Кониський, В. Антонович, М. Драгоманов, М. Бучинський, О. Огоновський, К. Сушкевич, Є. Желехівський та ін.) і за фінансової підтримки меценатів.
2. НТШ 1892–1913 років: трансформація Товариства у наукову інституцію, основну роль у здійсненні якої зіграли О. Кониський і О. Барвінський [Барвінський]. Наукова діяльність концентрувалася в історично-філософській, філологічній та математично-природописно-лікарській секціях. Це період злету НТШ як наукового осередку. Впродовж зазначених років відбувся потужний розвиток науки українською мовою та вивчення національного життя у різних його виявах. Формування української наукової термінології, обґрунтування окремішності української мови на східнослов'янському мовному ґрунті – одні з найважливіших здобутків, отриманих того часу, що заклали теоретичні й прак-

- тичні наукові підвалини для перетворення українців у політичну націю.
3. НТШ 1914–1944 років: спад наукової та видавничої діяльності товариства (у зв'язку з об'єктивними політичними причинами, передусім Першою і Другою світовими війнами) та ліквідація НТШ у 1940 р. Від 1941 до 1944 рр. НТШ – у спробах відновити свою діяльність, діяло напівлегально. У цей час члени товариства активно емігрували за кордон. З відновленням радянської влади у Львові 1944 р. наукова організація припинила будь-яку діяльність. Разом з тим це період найактивнішої співпраці НТШ з Академією наук (тоді – ВУАН) [Винар, с. 119–161].
 4. НТШ 1947–1989 років: відродження й розвиток української науки в еміграції. У 1947 р. НТШ було відновлено в Німеччині, згодом відділи НТШ з'явилися у США, Канаді, Австралії. Від 1951 р. головний офіс НТШ з Німеччини перенесено до Франції (м. Сарсель). Європейський осередок НТШ спеціалізувався головно на енциклопедичних проектах, і його керівник В. Кубійович об'єднав навколо «Енциклопедії українознавства» більшість науковців-емігрантів, перетворивши Сарсель на центр енциклопедичного українознавства. У 1949–1952 рр. за редакцією В. Кубійовича видано предметну частину енциклопедії (ЕУ-1) (1963 і 1971 рр. з'явився її англомовний варіант у 2-х томах), а від 1953 до 1989 рр. тривала науково-редакційна робота над алфавітною (словниковою) частиною в 10-ти томах (ЕУ-2), гасла до якої писали близько 200 фахівців. Спільно з Канадським інститутом українських студій підготовлено «Encyclopedia of Ukraine» у 5-ти томах (1984–1993, співредактор Д. Гусар-Струк). З метою інформування наукової громадськості про стан підготовки енциклопедії та загалом діяльність Товариства виходили «Вісті НТШ в Європі», «Бюлетень Головної Ради НТШ» та «Вісті з Сарселю». Європейський осередок НТШ активно контактував з громадами Америки, Європи, Австралії задля створення комітетів сприяння видання ЕУ.
 5. НТШ сьогодні (від 1989 р.): відновлення НТШ в Україні. Зусиллям ініціативної групи вчених із різних наукових інституцій та громадських організацій 21 жовтня 1989 р. було відновлено НТШ у Львові. В організаційному процесі брали участь О. Романів, О. Купчинський, Р. Кучер, Я. Грицак, Я. Підстригач, Є. Гладишевський, Р. Лубківський, Л. Крушельницька, В. Панасюк, Ф. Стеблій, І. Юхновський та ін. На сучасному етапі НТШ функціонує з метою сприяння збагаченню духовної та матеріальної культури українського народу, його національному відродженню та розбу-

дові Української державності. Основна сфера діяльності – українознавчі дослідження в царині гуманітарних, природознавчих і точних наук, а також співпраця та координація своєї діяльності з крайовими НТШ. Голови Товариства в зазначений період – Олег Романів (1989–2005), Олег Купчинський (2005–2014) та Роман Кушнір (від 2014 р.). Крайові товариства НТШ продовжують працювати у США, Канаді, Західній Європі, Австралії, від 1994 р. – також у Польщі та Словаччині, а від 2011 р. – у Швейцарії (на жаль, діяльність крайових товариств сьогодні занепадає, що пов'язано передусім із кризою культурного життя українців у діаспорі). Від 1996 р. НТШ в Україні має територіальні відділення, зокрема у Вінниці, Дніпрі, Донецьку, Дрогобичі, Івано-Франківську, Києві, Кропивницькому, Коломиї, Косові, Луцьку, Рівному, Сімферополі, Сумах, Тернополі, Ужгороді, Харкові, Черкасах, Чернівцях, на Луганщині (міський і обласний – Слобожанський). Найактивніші з них – Тернопільський, Івано-Франківський, Черкаський та Донецький, які розвивають науково-видавничу діяльність.

Варто наголосити на високій видавничій активності, здійсненій за період відновлення НТШ в Україні. Від 1990 до 2018 рр. Товариство опублікувало понад 800 назв книжок. У 1990 р. за редакцією О. Купчинського знову почали виходити «Записки НТШ» у Львові (станом на 2019 р. видано 51 том, від 221 до 271), продовжено друк «Хроніки НТШ», у 1991 р. започатковано часопис «Вісник НТШ» (станом на 2019 р. опубліковано 61 число), у 1997 р. – «Праці Наукового товариства ім. Шевченка», де оприлюднюють результати досліджень у галузі природознавчих і точних наук (нині 54 томи), у 2001 р. – «Донецький вісник Наукового товариства імені Шевченка» (44 томи). У серії «Українознавча наукова бібліотека НТШ» виходять монографії, а в серії «Мемуарна бібліотека НТШ» – спогади. У межах серії «Збірник секцій і комісій НТШ» регулярно виходять друком «Лікарський збірник» (від 1992 р.), «Фізичний збірник» (від 1993 р.), «Львівські хімічні читання» (від 1995 р.), «Історія української географії» (від 2000 р.), «Постаті українського землезнання» (від 2002 р.), «Математичний вісник НТШ» (від 2004 р., 14 т.) та ін. В «Історичних джерелах» публікують збірки документів і матеріалів. Інші видавничі серії: «Праці сесій, конференцій, симпозіумів, “круглих столів” НТШ», «Визначні діячі НТШ», «Архівні джерела».

Окремий напрямок видавничої діяльності – енциклопедистика. У 1993–2003 рр. перевидано «Енциклопедію українознавства» в 11 томах. Між іншим, 11-й том ЕУ готувався вже в новітній період діяльності НТШ і був опублікований 1995 року. Значний внесок у його підготовку здійснив Комітет з науки і культури для зв'язків з українцями за кордо-

ном при Академії наук України. Прикметно, що ЕУ охоплює лише українознавчий матеріал, на відміну від схожих універсальних видань, як «Українська загальна енциклопедія» та «Українська радянська енциклопедія». Дотримуючись об'єктивності й наукових методів у викладі статейних матеріалів, редакція й автори ставили на перший план український погляд на своє минуле, суспільні процеси, культуру тощо, особливо в тих питаннях, які науковці інших країн, зокрема радянські, часто висвітлювали в антиукраїнському дискурсі [Яцків, Железняк, с. 6].

2012 р. спільно з Інститутом енциклопедичних досліджень НАН України розпочато видання «Енциклопедії НТШ» за редакцією О. Купчинського (наразі опубліковано 3 томи на літери «А–Г»). Енциклопедія про НТШ – це багатотомне видання, мета якого – показати роль Товариства в історії України і Європи, розкрити основні наукові проблеми, над якими працювало і працює НТШ, наголосити на досягненнях і відкриттях науковців у різних ділянках науки. Ці питання мають бути розглянуті не ізольовано, а на широкому тлі суспільно-політичного та культурно-освітнього розвитку України і Європи. Енциклопедія репрезентує цілісний і багатовимірний образ інституції: її місію, завдання, структуру, основні видання, персоналії та установи. За своїм змістом пропоноване видання є істотним доповненням наукових знань про Україну [Купчинський, с. 27].

Американське крайове товариство НТШ готує «Енциклопедію української діаспори» за редакцією В. Маркуся, Д. Маркусь та О. Поповича. Нині видано 3 книги про діаспору в США та четвертий том про діаспору в Австралії, Азії, Африці. Укладачі енциклопедії під поняттям «українська діаспора» розуміють як вихідців з українських земель (разом з їхніми нащадками), розпорошених по різних країнах і континентах в результаті еміграції, так і українців, що живуть на етнічних українських землях, що нині належать до інших держав, сьогодні це суміжні з Україною території. До діаспори зараховують і тих людей, які й не вважають уже себе українцями (наприклад, згідно з опитуванням під час перепису населення), проте достовірно відомо, що вони мають українське походження. Зрештою, у цьому виданні до діаспори віднесено і тих осіб, які генетично жодним чином не пов'язані з Україною, та мають стосунок до неї своєю результативною справою [Іщенко, Савченко, 123].

Для Західноєвропейського осередку НТШ у 1990-х роках енциклопедична діяльність залишалася пріоритетною. Після завершення словникової ЕУ-2 та видання «Encyclopedia of Ukraine», яка від 2001 року представлена у вигляді онлайн-енциклопедії, у світ вийшов додатковий 11-й том ЕУ-2 (1995), почалася праця над франкомовною «Encyclopédie de l'Ukraine» у 3-х томах, яка, проте, так і не була завершена через фінансові труднощі.

Як продовження ЕУ-2 у середині 1990-х років голова НТШ в Європі А. Жуковський зніціював новий енциклопедичний проект – багатотомну «Енциклопедію Сучасної України» (ЕСУ). Його ідею підтримали голова материнського НТШ, член-кореспондент НАН України О. Романів, академіки НАН України І. Дзюба, М. Жулинський, Я. Яцків. Починаючи від 1996 року, НАН України (через Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України, а згодом Інститут енциклопедичних досліджень на чолі з М. Железняком) проводить величезну науково-організаційну роботу, результатом є 20 опублікованих томів ЕСУ із 30-ти запланованих). ЕСУ – «алфавітна загальна енциклопедія про Україну в особах, інституціях, поняттях, що охоплює всі сфери буття держави – від географічного положення, природи, історії, політичного устрою, економіки, науки, літератури до спорту й молодіжних субкультур (висвітлює Україну від 19 ст. до наших днів)» [Железняк, с. 5].

Підсумовуючи, зазначимо, що нині НТШ є вагомою всеукраїнською науково-видавничою інституцією, яка активно спрямовує свої зусилля на вивчення національної спадщини й примноження наукових ідей.

ЛІТЕРАТУРА

- Барвінський О. Про заснування і дотеперішній розвиток товариства ім. Шевченка у Львові. *Записки НТШ*. 1892. Т. 1. С. 209–212.
- Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Шевченка. 1892–1934. Нью-Йорк; Дрогобич; Львів: Українське історичне товариство, 2006.
- Железняк М. Г. «Енциклопедія Сучасної України»: історія, сучасний стан та перспективи. *Енциклопедичний вісник України*. 2009. Вип. 1. С. 5–13.
- Іщенко О. С., Савченко О. В. Про Енциклопедію української діаспори. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Київ: Академперіодика, 2015. Вип. 12. С. 132–135.
- Купчинський О. Передмова. *Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія*. Київ; Львів; Тернопіль: Терно-граф, 2012. Т. 1. С. 7–36.
- Романів О., Грицак Я. НТШ: Етапи діяльності. *Вісник АН УРСР*. 1990. № 3. С. 69–76.
- Яцків Я., Железняк М. Переднє слово. *З лабораторії творення «Енциклопедії українознавства»* / Відп. ред. М. Железняк; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2018. С. 6–8.

REFERENCES

- Barvynskiy, O. (1892). Pro zasnuvannia i doteperishnii rozvytok tovarystva im. Shevchenka u Lvovi [About establishing and development of Shevchenko Society in Lviv till present time]. *Zapysky NTSH*, 1, 209-212 [in Ukrainian].
- Ishchenko, O. S. & Savchenko, O. V. (2015). Pro Entsyklopediiu ukrainskoi diaspory [On The Encyclopedia of the Ukrainian Diaspora]. *Nauka Ukrainy u svitovomu informatsiinomu prostori* (Vol. 12, pp. 132-135). Kyiv: Akadempriodyka [in Ukrainian].
- Kupchynskiy, O. (2012). Peredmovna [Foreword]. *Naukove tovarystvo imeni Shevchenka. Entsyklopediia* (Vol. 1, pp. 7-36). Kyiv, Lviv, Ternopil: Terno-Graf [in Ukrainian].
- Romaniv, O., Hrytsak, Ya. (1990). NTSH: Etapy diialnosti [Shevchenko Scientific Society: Stages of activities]. *Visnyk of Academy of Sciences of UkrSSR*, 3. 69-76 [in Ukrainian].
- Vynar, L. (2006). *Mykhailo Hrushevskiy i Naukove tovarystvo im. Shevchenka. 1892–1934 [Mykhailo Hrushevskiy and The Shevchenko Scientific Society. 1892–1934]*. New-York, Drohobych, Lviv: Ukrain-ske istorychne tovarystvo [in Ukrainian].
- Yatskiv, Ya., Zhelezniak, M. (2018). Perednie slovo [Foreword]. In M. H. Zhelezniak (Ed.), *From the backstage work on The Encyclopedia of Ukraine* (pp. 6-8). Kyiv: NASU Institute of Encyclopedic Research [in Ukrainian].
- Zhelezniak, M. H. (2009). Encyclopedia of Modern Ukraine: history, current state and prospects. *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 1, 5-13 [in Ukrainian].

Енциклопедист, який випередив час (125 років від дня народження Євгена Онацького)

Сергій Білокін
*Інститут історії України НАН України,
Київ, Україна*

Резюме: У статті висвітлено постать великого українця, енциклопедиста Євгена Онацького крізь призму найвідомішої його праці «Українська мала енциклопедія», яку він підготував і опублікував у роки перебування в еміграції в Аргентині. Наголошено, що «Українську малу енциклопедію» на решті перевидано в Україні (поки що опубліковано 2 томи із 4-х запланованих). У 2019 році минає 125 років від дня народження та 40 років від дня смерті Є. Онацького.

Ключові слова: Євген Онацький, «Українська мала енциклопедія», енциклопедії, народознавство.

Encyclopedist who has been ahead of his time (to the 125th anniversary of Yevhen Onatskyi's birthday)

Serhii Bilokin
*NASU Institute of History of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

Abstract: The article is dedicated to Yevhen D. Onatskyi who is a prominent figure of Ukraine, primarily known as an encyclopedist because of The Small Ukrainian Encyclopedia that is his most famous work. The Small Ukrainian Encyclopedia was compiled and published during his stay in exile in Argentina. The study reports that The Small Ukrainian Encyclopedia has finally been reprinted in Ukraine (4 volumes are planned to be published; currently 2 volumes (2016, 2018) are already issued). In 2019, it will be 125 years since the birth and 40 years since the death of Ye. D. Onatskyi.

Keywords: Yevhen Onatskyi, The Small Ukrainian Encyclopedia, encyclopedias, ethnic studies.

У 2019 році Євгенові Онацькому (1894–1979), видатному українському етнологу, просвітителю, публіцисту, політику й енциклопедисту, уродженцю Глухова Чернігівської губернії (нині Сумської області) виповнилося б 125 років. Вершиною його творчості є «Українська мала енциклопедія» – авторський енциклопедичний проект, що на відміну від традиційних енциклопедій характеризується низкою індивідуальних, не завжди характерних для таких видань особливостей. Як влучно зауважує Микола Мушинка, під поняттям «енциклопедія» зазвичай розуміють колективну працю багатьох авторів – спеціалістів у вузьких ділянках науки та техніки, упорядковану одним із них. «Українська мала енциклопедія» проф. Євгена Онацького відступає від цього правила: це довідкове видання, що відображає світогляд та особисті погляди Онацького на людей, події й речі [Мушинка, с. 99]. За словами Наталії Зубець, Євген Онацький чітко усвідомлював відмінність своєї від інших енциклопедій, адже вкладав у поняття «мала енциклопедія» не обсяг вміщених у праці знань, а причетність до її створення лише однієї людини [Зубець, с. 60].

«Українська мала енциклопедія» складається з 16 книжок, опублікованих у Буенос-Айресі впродовж 1957–1967 років з позначкою «Накладом Адміністрації УАП Церкви в Аргентині». Для однієї людини підготувати таке видання є колосальною працею – на неї Євген Доментійович поклав усе своє життя. Він – справжній страдник української культури. Створити таку фундаментальну працю здається не під силу одній людині. Лишається схилитися перед його героїчним чином, ба навіть подвигом. Актом поваги й усвідомлення необхідності популяризувати в суспільстві знакові для української нації культурні надбання стало перевидання «Української малої енциклопедії» Є. Онацького [Онацький, т. 1–2], розпочате 2016 року у видавництві «Пульсари», упорядником якого є автор цих рядків (заплановано оприлюднити УМЕ у 4-х томах). В основу тексту цієї статті покладено передмову до першого тому перевидання.

Енциклопедизм Є. Онацького формувався поступово. Вихованця Київського університету Св. Володимира (1917), його у квітні того ж року призначили завідувати секретаріатом, а в травні ввели до складу Української Центральної Ради представником Чернігівської губернії. Він був членом Української дипломатичної місії в Італії, де мешкав багато років, згодом – організатором української наукової праці в Південній Америці, засновником і першим головою, а потім почесним головою Спілки українських науковців, мистців та літераторів.

Євген Онацький – активний журналіст, редактор аргентинської газети «Наш клич» (1947–1963), календаря-альманаха «Відродження» (1949–1961), місячника УАПЦ «Дзвін» (1953–1957), автор 22-х книжок українською мовою і 11-ти – італійською, серед яких праці «Наше національне

ім'я; Наш національний герб» (1949), щоденники «У вічному місті» та «По похилій площі». На сторінках цих книжок, а також газет і журналів вміщено сотні його праць, присвячених українським діячам, найрізноманітнішим подіям, численним українознавчим явищам. У 9-томовому «Літературному словнику творів і персонажів усіх часів і всіх літератур» надрукував 75 статей, починаючи від «Історії русів» і закінчуючи етюдами про видатних письменників «розстріляного відродження» (М. Хвильового, Ю. Яновського та ін.).

Не можна не дивуватися його працездатності. Він видав «Словник українсько-італійський» (понад 100 000 гасел; Рим, 1941), що став у пригоді тодішнім емігрантам для оволодіння італійською мовою. Рукопис аналогічного за обсягом «Італійсько-українського словника» зберігається в Науковому товаристві імені Шевченка в Нью-Йорку. Час видати його нарешті в Україні, це потрібно для кращого, легшого сприймання італійських текстів.

Та працею цілого життя Є. Онацького стала народознавчого змісту «Українська мала енциклопедія» (автор увів у вжиток аббревіатуру «УМЕ»). Витинки з італійської преси, що висвітлюють історію самостійної України, в 6-ти томах великого формату зберігаються в Українському національному музеї (Чикаго), а вирізки, що висвітлюють історію України в період Другої світової війни (1940–1945), у 22 томах великого формату – в Українській вільній академії наук (Нью-Йорк). На основі цих матеріалів Є. Онацький підготував працю «Україна очима кореспондентів у Другій світовій війні». Це ті матеріали, що й досі не ввійшли в науковий обіг, науковці нашої країни їх і донині не знають.

Його книжки є в Британському музеї (Лондон), Бібліотеці Конгресу (Вашингтон), Нью-Йоркській публічній бібліотеці. 1947 року Є. Онацького було обрано дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка, а 1948 року – дійсним членом Української вільної Академії наук у США. Як бачимо, наукова спадщина цієї славної людини колосальна. Професор Микола Тимошик, повернувшись з наукового стажування у США, привіз чимало матеріалів, присвячених професорові, визначивши для них такі теми: «З ненаписаної книжки про Рим», «З ненаписаної книжки про національну гідність і комплекс меншовартості», «З ненаписаної книжки про ОУН», «З ненаписаної книжки про Олега Ольжича», «Те, що просилося до “Щоденника”».

Докладне ознайомлення з УМЕ дає змогу констатувати: вона є народною енциклопедією, тим виданням, що має лежати на столі в найширшого кола людей. Адже УМЕ – це квінтесенція українського світосприймання й думання, написана зрозумілою для пересічної людини мовою.

Фактографічне наповнення для кількох сотень статей, із яких складається УМЕ, системно узято із Святого Письма, козацьких літописів, творів

Тараса Шевченка, Матвія Номиса, «Приповідок» Івана Франка, розвідок Павла Чубинського, Володимира Антоновича, Федора Вовка, Миколи Сумцова, із комплектів «Киевской старины», «Етнографічних збірників» НТШ, «Матеріалів до українсько-руської етнології» НТШ.

Пригадаймо міркування Федора Савченка, який у своїй джерельній студії 1930 року зазначав:

«Праці сучасних (часів «розстріляного відродження» – С. Б.) дослідників, а також ті сторінки, що з'явилися з-під пера членів «Київської Громади» 1870-х років, стверджують ... науково-культурницький характер в роботі такої виключної своїм значінням української організації, що нею був Південно-західний відділ Російського географічного товариства у Києві. З протоколів засідань Відділу, друкованих в його «Записках» або на шпальтах «Киевского телеграфа» 1875 року (органу «лівої», драгоманивської групи Громади), лишається також вражіння, ніби маємо діло з угрупованням, що налагоджувало підготовчу працю для утворення Української академії наук, коли б вона була організована наприкінці ХІХ ст. на західно-європейський взірець» [Савченко, с. 7].

Звіти про діяльність Південно-Західного відділу Імператорського Російського географічного відділу за 1873–1975 роки Павла Чубинського й Олексія Антеповича окреслюють коло тодішніх українознавців, чию діяльність підсумував Олександр Юхимович Андрієвський (1969–1930) у ґрунтовній праці «Бібліографія літератури з українського фолкльору» (Т. І. К., 1930). Їхній ряд починається з імен: Сергій Алфер'єв, Микола Амосов, Олексій Андрієвський, Володимир Андрузький, Олексій Антепович, Володимир Антонович, Петро Армашевський, Вільям Беренштам, Павло Богданов. Після погрому 1876 року їхню організацію було ліквідовано, наукові програми припинено, а архіви здебільшого понищено. Вчені, що продовжували свою діяльність, забезпечили перехід до наступного періоду, і вже в наші часи Зінаїда Зайцева констатувала: «Оформлення і діяльність національних наукових товариств – Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (НТШ) та Українського наукового товариства у Києві (УНТ), їх видавничих установ, книгарень, бібліотек і музеїв – завершувало перший і найскладніший цикл інституціоналізації української науки» [Зайцева, с. 17].

«Українська мала енциклопедія» Є. Онацького підсумувала розвиток етнології «Розстріляного відродження». Мало того, що раз у раз автор покликається на «Історію України-Руси» та «Історію української літератури» Михайла Грушевського (наукову спадщину нашого найбільшого історика в шістнадцяти книжках УМЕ прискіпливо розписано). Текст рясніє посиланнями на «Наукові збірники» Української академії наук за роки 1924–1929, збірники «Первісного громадянства» (1926–1930), «Історію

українського письменства» Сергія Єфремова, праці Володимира Гнатюка, Зенона Кузелі, Євгена Кагарова, Валерії Козловської, Костя Копержинського, Петра Курінного, Володимира Січинського, Вадима й Данила Щербаківських та інших. Він широко використовував матеріали «Народних пісень Галицької та Угорської Русі» Якова Головацького, «Гуцульщини» В. Шухевича, «Записок» НТШ. Євген Онацький цитував і зарубіжні гучні імена, зокрема Вундта, Дюркгейма, В. Кайзерлінга, Бенедетто Кроче, Ле Бона, Ортеги-і-Гассета, Джеймса Фрезера, Фюстеля де Кулянжа, Юнга та багатьох інших, чії твори «передові вчені країни Рад» не лише не цитували, а й самі в повоєнні роки не читали.

Так чинив справжній герой України в 1957–1967 роках на еміграції. І пригадаймо тим часом, що писали після війни на материку, де протягом кількох десятиріч тривало нищення й гвалтування українських письменників.

У «найавторитетнішому», «найповажнішому» тоді «Видавництві АН УРСР» за редакцією Сергія Маслова та Євгена Кирилюка вийшов «Нарис історії української літератури» (К., 1945). Щодо цього видання Леонід Хінкулов надрукував ганебну статтю «Проти буржуазно-націоналістичних перекирвань у літературознавстві» у журналі «Дніпро» (1946, № 9). За редакцією і з передмовою директора Інституту літератури АН УРСР Олександра Білецького за підписом Л. Хінкулова вийшла начебто ґрунтовна праця «Словник української літератури» (К., 1948), що мала відбити персональний склад «письменників Радянської України». Це видання справило на сучасників жахливе, убивче враження. Тут не можна було побачити жодного ймення репресованих і на той час ще не реабілітованих письменників. У колі «письменників Радянської України» не виявилось ані Миколи Зерова, Миколи Куліша, Валер'яна Підмогильного, ані десятків інших славетних діячів – їх було знищено. Щоправда, був Павло Григорович Тичина, – тільки ж представлений творами, що пройшли фільтри НКВД. Твори, які він написав, як «трубадур Центральної Ради», було вилучено. Потрапити до «Словника Хінкулова» найкращі твори Тичини не змогли. Зі спадщиною Максима Рильського, Володимира Сосюри, Миколи Бажана було вчинено так само.

Читачі, в кого буквально на очах протягом кількох десятиріч відбувалося нищення й гвалтування українських письменників, тамували в собі почуття відчаю. Не могло бути зловтіхи, що Книжкова палата УРСР видала «Зведений покажчик застарілих видань, що не підлягають використанню в бібліотеках громадського користування та книготорговельній сітці» (Х., 1954), куди, крім «Нарису історії української літератури», увійшов також «Словник Хінкулова»: сам «Зведений покажчик застарілих видань» був таємним виданням – з приписом «Для службового користування».

На щастя, в роки холодної війни і застою українознавчі студії продовжили свій розвиток, однак вийшовши для цього за межі України. Особливо цінним у цьому зв'язку вбачається внесок Є. Онацького. Його УМЕ, без перебільшення, суттєво випередила свій час. Наприклад, енциклопедична стаття «Геноцид, Народоббивство», як і десятки інших статей УМЕ випередили не лише початки нашої незалежності – вони є блискучими студіями й донині.

Освоєння діаспорної спадщини, що творилася поза державними межами, відбувається на наших очах уже на території України. Процес триває майже 30 років, починаючи від 1991, протягом цього часу відійшло ціле покоління еміграції (його перша й друга хвилі). Цей етап освоєння спадщини (як і наступні) цілком залежить від особового складу учасників цієї передачі та їхніх фінансових можливостей. Фотомеханічним способом відтворено найголовніше – словникову частину «Енциклопедії українознавства» Володимира Кубійовича, десяте видання «Правописного словника» Григорія Голоскевича.

Те, що держава здійснила за роки незалежності, шістдесятники робили багато років тому. 33 томи справи Івана Світличного, що зберігаються в Галузевому державному архіві СБУ, засвідчують, як саме це відбувалося. У середовищі шістдесятників, наприклад, примірник 173-го тому «Записок» НТШ «запустила», вірогідно, мужній гід двох американських виставок Оксана Смішкевич. Видання мало паралельну назву – «Збірник на пошану українських учених, знищених большевицькою Москвою» й було присвячене українським історикам, мовознавцям, археологам, літературознавцям. Його скопіювали на фотоплівку. Шістдесятники читали 173-й том зовсім недовго. 1972 року почалась друга хвиля арештів.

На початку незалежності геніальний двотомник Євгена Маланюка «Книга спостережень» був перевиданий у Києві двічі й щоразу не так, як би хотілося. Автор порушив дуже яскраві в культурологічному плані сюжети. За умов еміграції, коли світочі української культури, як-от Йосип Гірняк, заробляли фізичною працею, він цитував своїх попередників часом із пам'яті. Тепер ці цитати треба виявити в оригінальних контекстах і ототожнити, бо їхнє зіставлення може бути (й повинно бути!) надзвичайно плідне.

З точки зору редакторської роботи ЕМУ має деякі огріхи, які не могли оминати цю працю з огляду на її підготовку силами однієї людини, – текст виглядає неуніфіковано. Так, трапляються випадки, коли ту саму особу згадують двічі під різними гаслами (Кирило Лукаріс і Лукаріс Кирило, Антоній Храповицький і Храповицький Антоній). У статтях про класиків літератури знаходимо різнобій – «Мирний Панас», але «Марко Вовчок». У першому випадку бачимо, що реєстрове слово починається з прізвища, у другому – з імені. Статті про діячів духівництва розташовані як за світ-

ськими прізвищами, так і за чернечими іменами: «Йоаким Савйолов», «Філарет Гумілевський», «Назарій Блінов», але «Гізель Інокентій», «Левицький Памфил» (у чернецтві Парфеній), «Борецький Йов» і навіть архімандрит «Домецький Гавриїл». Відповідно до встановлених у сучасній практиці канонів (див. «Енциклопедія Сучасної України») на перше місце ставиться чернече ім'я.

Енциклопедії не перекладають прізвище німецького діяча Вольфа як Вовка чи Волкова, а транслітерують такі прізвища. На жаль, в інтересах «зближення братніх народів» советська, а потім постсоветська видавнича практика імена діячів перекладала: Добролюбов і Чернишевський ставали Миколами. Для них самих це було несподіванкою. Микола й Ніколай – люди різних етнокультурних середовищ і традицій. Сучасні історики й літературознавці, представники інших наук у своїх працях намагаються змінювати цю радянську традицію. Євген Онацький робив це десятки років тому. Тому в ЕМУ маємо: «Добролюбов Ніколай», «Чернишевський Ніколай» (а не Микола), «Румянцев Пйотр» (а не Петро), «Суворін Алексей» (а не Олексій), «Толстой Фйодор» (а не Федір). Між іншим, сучасні засоби масової інформації, на щастя, правильно називають Пугіна Владіміром, а не Володимиром. Однак треба визнати, що в енциклопедії ця практика не уніфікована.

ЕМУ, перевидана у видавництві «Пульсари», містить редакторське доопрацювання, якого бракувало Є. Онацькому, відтак означені вище явища уніфіковано. Окрім цього, доопрацювання ЕМУ відбулося й в іншій площині, зокрема наведенні фактичних даних, таких як дата смерті.

Голова КГБ СРСР І. А. Серов 24 серпня 1955 року підписав директиву № 108сс, що примушувала залежних від нього людей писати неправду, коротко кажучи, брехати. З 1993 року відоме знакове листування КГБ з удовою священика Степана Горового. Посадові особи – оперуповноважений Беліков, начальник 1 відділення УАО УКГБ при РМ УРСР по Київській області Серєда й начальник УАО Беляєв восени 1955 року «учинили свої підписи» під такою ганебною довідкою: «Из архивно-следственного дела № 29972 видно, что Горевой Степан Минович ... 15 сентября 1937 года тройкой УНКВД Киевской области осужден к ВМН. Приговор исполнен 22 сентября 1937 года. Рассмотрев заявление Горевой Марии Афанасьевны и руководствуясь указанием КГБ при СМ СССР № 108сс от 24 августа 1955 года, считаю возможным объявить о том, что ее муж – Горевой Степан Минович в 1937 году был осужден на 10 лет и находясь в местах заключения, умер 28 декабря 1942 года от инфаркта миокарда» [Листування..., с. 32–35].

Такі самі довідки одержали вдова Федора Ернста, інші нащадки громадян країни, які загинули. Від них фальшиві дати смерті потрапили до енциклопедій. У наш час історики почали писати правду.

Працюючи в повоєнні роки в еміграції, Є. Онацький, так само як і автори 5-томового видання «Encyclopedia of Ukraine» (Торонто, 1984–1993), не могли знати точних дат смерті. У березні 1953 роки в піонерській статті про нищення інтелігенції в Україні українські науковці Михайло Міллер і Петро Курінний писали, що історики Пилип Клименко, Федір Ернст, етнограф Володимир Білий, антрополог Максим Ткач були заслані (насправді їх розстріляли). Є. Онацький писав так: «Замордований у таборах». У перевиданій ЕМУ відомості перевірено, виправлені дати смерті наведено у квадратних дужках. У статті про Любку Колесу він подав лише дату народження, тому що на той час піаністка була жива, померла згодом – 19 серпня 1997 року в Торонто, дату смерті в таких випадках зазначено у квадратних дужках.

Усунуто й інші фактичні помилки: стаття про Климентія Зиновієва інформує, що він нездаря як поет. Літературознавча наука відійшла від такої оцінки. Вчені звернули увагу на те, що Климентій повідомляє, наприклад, про десятки професій ремісників. Це важливо для історичної лексикографії. Тож у цій статті додано в дужках кілька речень. У статті про Українську державну академію мистецтв (Кн. XV. С. 1953) Є. Онацький помилково зазначив, що першим її ректором був Юрій Нарбут. Повторюючи це, вказується в дужках, що, насправді, першим ректором УДАМ був Федір Кричевський.

Були дискусії щодо необхідності уникати окремих термінів, зокрема таких, як «жид», «жидівський». Однак у перевиданні їх збережено, оскільки ці слова є у Грінченковому словнику української мови, у «Приказках і прислів'ях» Матвія Номиса і в Тараса Шевченка. Перше зі щойно перелічених видань – український мовний камертон, зразковий корпус української лексики, вершина української лексикографії. Друге – пам'ятка пареміографії, що виявляє світогляд українського селянства ХІХ ст., коли – до більшовиків – органічна традиція втілювалась щонайповніше. Нарешті, Шевченків «Кобзар» – найважливіша, сакральна, найгеніальніша книжка української нації. У «Кобзарі» слова «єврей» не вжито жодного разу. У цілком нейтральному контексті вживає слово «жид» і Онацький. Заборонила його совєцька цензура циркуляром від 18 грудня 1929 року, готуючись до процесу «Співки визволення України».

Редакторське доопрацювання лише поліпшило загальну цінність енциклопедичних знань, зібраних Є. Онацьким і представлених в «Українській малій енциклопедії». При цьому в оригінальному вигляді збережено мовностилістичні особливості авторського письма.

Насамкінець ще раз наголосимо на колосальному значенні ЕМУ для українознавчих студій, української й світової історії енциклопедичної справи та загалом для культурно-інтелектуального й духовного розвитку

держави, адже, як зазначають науковці, через такого роду наукову продукцію «Україна відвойовувала собі право на незалежність і окремішність, здобувала місце в сім'ї європейських народів» [Гейда, Тимченко, с. 198].

ЛІТЕРАТУРА

- Гейда О., Тимченко Т. Велика мала... (До виходу в Україні першого тому «Української малої енциклопедії» Є. Онацького). *Сіверянський літопис*. 2016. № 6. С. 197–200.
- Зайцева З. І. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.). Київ: Вид-во КНЕУ, 2006.
- Зубець Н. О. «Українська мала енциклопедія» – видатна пам'ятка української лексикографії. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. № 32. С. 59–62.
- Листування з удовою священика Степана Горового з приводу дати його смерті. *Наше минуле*. Київ, 1993. Ч. 1 (6). С. 32–35.
- Мушинка М. Євген Онацький – призабутий український енциклопедист. Українська енциклопедистика. *Матеріали 3-ї Міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика»* / За ред. М. Г. Железняка; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2014. С. 99–104.
- Онацький Є. Д. Українська мала енциклопедія: У 4 т. Т. 1: «А–І». Упоряд. і наук. ред. С. Білокінь. Київ: Пульсари, 2016.
- Онацький Є. Д. Українська мала енциклопедія: У 4 т. Т. 2: «Ї–На». Упоряд. і наук. ред. С. Білокінь. Київ: Пульсари, 2018.
- Савченко Ф. Заборона українства 1876 р.: до історії громадських рухів на Україні 1860-1870-х рр. Харків; Київ: Державне видавництво України, 1930.

REFERENCES

- Heida, O., Tymchenko, T. (2016). Velyka mala... (Do vykhodu v Ukraini pershoho tomu "Ukrainskoi maloi entsyklopedii" Ye. Onatskoho) [Big Small... (On the first republished in Ukraine volume of The Small Ukrainian Encyclopedia by Ye. Onatskyi)]. *Siverianskyi litopys*, 6, 197-200 [in Ukrainian].
- Lystuvannia z udovoiu sviashchenyka Stepana Horovoho z pryvodu daty yoho smerti [Correspondence with the widow of the priest Stepan

- Horovyi about the date of his death]. (1993). In *Nashe mynule* (part 1(6), pp. 32-35). Kyiv [in Ukrainian].
- Mushynka, M. (2014). Yevhen Onatskyi – pry zabutyi ukrainskyi entsyklopedyst [Yevhen Onatskyi as a forgotten encyclopedist of Ukraine]. In M. H. Zhelezniak (Ed.), *Proceedings of the 3d International Conference "Ukrainska entsyklopedystyka"* (pp. 99-104). Kyiv: NASU Institute of Encyclopedic Research [in Ukrainian].
- Onatskyi, Ye. D. (2016). *Ukrainska mala entsyklopediia [The Small Ukrainian Encyclopedia]* (Vol. 1, reprinted ed. by S. Bilokin). Kyiv: Pulsary [in Ukrainian].
- Onatskyi, Ye. D. (2018). *Ukrainska mala entsyklopediia [The Small Ukrainian Encyclopedia]* (Vol. 2, reprinted ed. by S. Bilokin). Kyiv: Pulsary [in Ukrainian].
- Savchenko, F. (1930). *Zaborona ukrainstva 1876 r.: do istorii hromadskykh rukhiv na Ukraini 1860-1870-kh rr. [Prohibition of Ukrainianism in 1876: on the History of Social Movements in Ukraine in the 1860s-1870s.]*. Kharkiv, Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. 430 s [in Ukrainian].
- Zaitseva, Z. I. (2006). *Ukrainskyi naukovi rukh: instytutsionalni aspekty rozvytku (kinets 19 – pochatok 20 st.) [Social Movement of Ukrainian scientists: in context of Institutional Development (late 19th & early 20th century)]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
- Zubets, N. O. (2002). "Ukrainska mala entsyklopediia" – vydatna pamiatka ukrainskoi leksykohrafii [The Small Ukrainian Encyclopedia is an important achievement of lexicography in Ukraine]. *Kultura narodov Prichernomoria*, 32, 59-62 [in Ukrainian].

Енциклопедична хроніка 2019 року

Олег Савченко, Оксана Давиденко
*Інститут енциклопедичних досліджень НАН України,
 Київ, Україна*

Резюме: У статті подано короткий огляд основних подій енциклопедичного життя в Україні за 2019 рік. Висвітлено передусім презентації енциклопедичних видань, повідомлено про стан підготовки фундаментальних українських енциклопедичних проектів, що нині реалізуються («Енциклопедія Сучасної України», «Велика українська енциклопедія», «Вікіпедія»).

Ключові слова: енциклопедії, презентації енциклопедичних видань, українська енциклопедистика.

Encyclopedic newsreel 2019

Oleh Savchenko, Oksana Davydenko
*NASU Institute of Encyclopedic Research,
 Kyiv, Ukraine*

Abstract: A brief highlight of the main events of encyclopedic life in Ukraine for 2019 is given. First of all, presentations of encyclopedias are covered, as well as current fundamental encyclopedic projects of Ukraine are informed (The Encyclopedia of Modern Ukraine, The Great Ukrainian Encyclopedia, Wikipedia).

Keywords: encyclopedias, presentations of encyclopedias, encyclopedia publishing of Ukraine.

«Українська фольклористична енциклопедія»

7 лютого у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені К. А. Тімірязєва відбулася презентація першого тому на літери «А–Л» «Української фольклористичної енциклопедії» [Українська..., Дмитренко], підготовленого колективом науковців відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України під керівництвом його завідувача Миколи Дмитренка. В енциклопедії розкрито феномен традиційної нематеріальної культури українців від давнини до сьогодення, висвітлено фольклорні

персонажі, подано довідки про дослідників, збирачів, носіїв-виконавців фольклору, схарактеризовано основні терміни, поняття та явища з теорії фольклористики, її історії та сучасного стану досліджень, а також із практики цієї філологічної науки – записування фольклорних текстів, їх архівного збереження, публікацій тощо.

Енциклопедію презентував її відповідальний редактор М. Дмитренко. На захід завітали працівники бібліотеки, філологи Вінницького педагогічного університету імені М. Коцюбинського (викладачі, студенти), місцеві етнографи, краєзнавці, представники національної спілки журналістів України. Зокрема, слово мали директор Вінницького обласного центру народної творчості, заслужений працівник культури України Тетяна Цвігун, члени Національної спілки краєзнавців України та Національної спілки письменників України Анатолій Подолинний, Національної спілки журналістів України Жанна Дмитренко, фольклорист Віктор Косаківський та інші.

Нагадаємо, що минулого року була презентація енциклопедії з аналогічною назвою [Українська..., Сокіл], яку впорядкували фахівці Інституту народознавства НАН України під керуванням Василя Сокола – див: [Березюк, Давиденко, с. 84]. Поки що не помічено фахових оцінок про те, якою мірою два видання доповнюють чи повторюють одне одного. Однак, уже фіксуємо з приводу них певну плутанину в науковому дискурсі: зокрема, в інтерв'ю за підсумками 2018 року академік Б. Є. Патон зазначає, що минулого року світ побачив чимало енциклопедичних видань, серед них, наприклад, фундаментальна колективна робота «Українська фольклористична енциклопедія» [Мазуренко, с. 6]. Із тексту лишається незрозумілим, про яку саме фольклористичну енциклопедію йдеться, оскільки обидві укладено в межах Національної академії наук.

Українська Вікіпедія

4 квітня українському розділу «Вікіпедії» виповнилося 15 років. У цей день 2004 року офіційно з'явився її український мовний розділ, хоча спроби написання статей українською були й раніше. Свій ювілей «Вікіпедія» відсвяткувала збільшенням кількості українських статей, перетнувши позначку в 900 тисяч, а 10 листопада ресурс містив уже 950 тисяч статей (фактично за рік кількість статей збільшилася на 100 тисяч). Восени цього року зафіксовано ще один рекорд, пов'язаний із відвідуваністю «Вікіпедії»: кількість переглядів за місяць досягла 74,3 млн (листопад). Для збільшення кількості якісного контенту, зокрема наукового характеру, у листопаді організовано конкурс статей та наукових зображень «Wiki Science Contest 2019» з метою залучення до роботи над «Вікіпедією» фахівців із різних наукових галузей.

У вересні «Вікіпедія» зазнавала масштабної зловмисної атаки на сервери, внаслідок чого веб-ресурс упродовж тривалого часу був недоступний в Україні та інших країнах.

Не обійшлося й без курйозів. Так, одне з українських новинних видань звертає увагу на те, що у «Вікіпедії» у статті російською мовою про місто Обухів у рубриці щодо конфесійної належності його мешканців названо окрему релігійну групу – обухівці. Іронізуючи, журналісти пишуть: «Російська Вікіпедія вважає, що термін “обухівець” містить всі ознаки релігійного статусу» [Російська...].

Прикметною подією в житті «Вікіпедії» у світі стало створення її співзасновником Джиммі Вейлзом нової соціальної мережі «WT: Social» (<https://wt.social>), ідея якої полягає в наданні користувачам зручного інструментарію для обміну статтями з «Вікіпедії», їх поширення, обговорення, виявлення й популяризації найбільш якісних матеріалів.

Ще одна примітна подія сталася в Російській Федерації: там з ініціатииви президента країни почали працювати над створенням інтерактивного енциклопедичного порталу, що має на меті замінити в Росії «Вікіпедію». За основу цього проекту взято 35-томну «Велику російську енциклопедію» (гол. ред. Ю. С. Осипов, веб-сайт: <https://bigenc.ru>), опубліковану впродовж 2004–2017 років. Поки що не зрозуміло, новим проектом влада планує витіснити «Вікіпедію», забравши в неї популярність, чи заблокувати її на території держави. З огляду на ухвалений цього року закон про суверенний Інтернет в Російській Федерації блокування «Вікіпедії» виглядає реальним (між іншим, нині ресурс не має доступу в Туреччині, Китаї). Цікаво, що, водночас, Узбекистан на державному рівні засвідчив протилежне бачення розвитку енциклопедистики в країні, ухваливши рішення про надання підтримки для розширення національного контенту у «Вікіпедії».

Велика українська енциклопедія

10 квітня Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво» в приміщенні інформаційної агенції «Укрінформ» презентувала тематичні реєстри гасел до «Великої української енциклопедії» із напрямків «Соціологічні науки» та «Релігієзнавство». Учасники презентації представили концепцію формування тематичних реєстрів гасел із зазначених напрямків, вимоги до підготовки енциклопедичних статей із соціогуманітарних наук та досвід співпраці з провідними науковими й освітніми установами України.

Директор установи Алла Киридон також повідомила, що нині завершується робота над підготовкою другого тому енциклопедії та продовжу-

ються роботи з наповнення її електронної версії. Станом на листопад цього року відсутня інформація про завершення роботи над томом і його опублікування. Нагадаємо, що перший том ВУЕ вийшов друком у 2017 році. Всього ж заплановано 30 томів, які мають бути надруковані до 2026 року.

Енциклопедія Бердянська

У травні вийшов друком п'ятий том регіональної енциклопедії, яку присвячено місту Бердянськ [Енциклопедія Бердянська...]. Докладно про історію появи цього багатотомного видання – див. статтю її головного редактора Віктора Михайличенка, опубліковану в матеріалах 5-ї міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика» [Михайличенко].

П'ятий том праці про Бердянськ називається «Щорічник 2018». Із завершенням словникової частини цієї регіональної енциклопедії (йдеться про перші три томи) вихід щорічників нагадує енциклопедичне літописання історії міста – про населення, політику, економіку, транспорт, культуру, мистецтво, спорт тощо в контексті одного року. Загалом том містить 20 тематичних блоків, інформацію в них за 2018-й органічно доповнено відомостями попередніх років. Усі томи енциклопедії в оцифрованому вигляді доступні на веб-сайті газети «Південна зоря», працівники якої складають основу авторського колективу цього видання.

Енциклопедичні проекти про видатних осіб Південної Бессарабії

4 жовтня в Ізмаїлі в міській картинній галереї відбулася презентація першого тому (літера «А») краєзнавчого енциклопедичного видання «Сонеты Дуная» [Гибу]. Це багатотомний авторський проект, що висвітлює життя і діяльність визначних уродженців Бессарабії – науковців, митців, спортсменів, військовиків, політиків тощо. Статті про персоналії автор підготував у формі біографічних нарисів, відступаючи від традиційних норм енциклопедичного жанру. На презентації укладач «Сонетів Дуная» Микола Гібу, кінорежисер і сценарист, зокрема фільмів про етноси Подунав'я, зауважив, що задум створити довідкову книгу на тему свого рідного краю виник ще в роки здобування вищої освіти. Відтоді збиралися згадки людей, фотокартки, документи з архівів України, Молдови, Румунії.

У цьому році міжнародний колектив авторів підготував та опублікував енциклопедію, яку так само присвячено вихідцям із Південної Бессарабії [Вони змінили історію...]. Про неї в поточному випуску «Енциклопедичного вісника України» подано окрему статтю (див. с. 40–46).

Енциклопедія Сучасної України

7 жовтня виповнилося 5 років від появи онлайн-версії «Енциклопедії Сучасної України», розміщеної на сайті <http://esu.com.ua> (докладніше див. окрему статтю – с. 7–22). Прикметно, що жовтень і листопад цього року виявилися найпродуктивнішими місяцями з точки зору відвідуваності онлайн-енциклопедії ЕСУ: впродовж листопада веб-сайт енциклопедії отримав 228,7 тисяч переглядів сторінок, що є рекордним показником за всі роки. Попереднє найбільше значення відвідуваності зафіксовано у жовтні – 166 тисяч переглядів, а перед цим – 147 тисячі переглядів у травні цього року.

Редакція ЕСУ впродовж 2019 року закінчила підготовку 21-го тому «Енциклопедії Сучасної України» [Енциклопедія Сучасної...] на літери «Мікро» – «Моя». У ньому вміщено 2232 статті, 2074 чорно-білі та 410 кольорових ілюстрацій, 6 карт, 6 рисунків і 6 таблиць. Том висвітлює різноманітні загальні явища (як-то: «Мінімальний споживчий бюджет», «Міністерство окупованих східних територій», «Міні-футбол», «Місто-герой», «Місцеве самоврядування», «Міф національний», «Мода», «Молитва», «Молодіжні субкультури», «Монархія», «Моральні цінності», «Море»), термінологічні поняття («Мімесис», «Мімікрія», «Містицизм», «Модернізм», «Мозаїка», «Молекула», «Монізм», «Монотипія», «Морфологія» тощо), наукові галузі (наприклад, «Мікробіологія», «Мікроекономіка», «Міологія», «Молекулярна генетика»), загальні природні явища («Місяць», «Молочний шлях»), природу України та її багатства («Мільківське нафтогазоконденсатне родовище», «Мішаних лісів фізико-географічна зона», «Молюхів Бугор», «Моначинський заказник», болотний масив «Морочне», «Морське газове родовище», «Морські біоресурси», «Мошкарівське нафтове родовище», «Мошногірський кряж»), господарство України («Молочна промисловість», «Монастирищенський машинобудівний завод», «Морське рибальство», «Моршинський завод мінеральних вод», «Містобудування», «Мотор Січ»), її культуру («Монументальна скульптура», «Монументально-декоративне мистецтво»), історію («Могильники епохи Київської Русі», «Моринці» – село, в якому народився Тарас Шевченко, «Мотронинське городище»); сусідні країни («Мінськ», «Молдова», «Молдовани», «Москва»), багатьох видатних особистостей – науковців, письменників, художників, співаків, акторів театру й кіно, інших діячів культури й мистецтва, спортсменів, військовиків, громадських діячів тощо.

Варто зазначити, що це – том, який містить знакову для української культури статтю «Мова українська» (її підготував академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України Григорій Півторак); подано також статті про мови національних меншин в Україні, мовне законодав-

ство та низку інших з лінгвістичної тематики. Ще одна особливість 21-го тому – блок статей про українські монастирі.

Нині редакція ЕСУ працює над підготовкою електронних версій статей до цього тому для розміщення їх на веб-сайті енциклопедії та водночас завершує роботу над укладанням 22-го тому, до якого ввійшли статті на літери «Мр» – «Мя» і частина статей на літеру «Н». Редакція також розпочала в цьому році роботу над 23-м томом, що охоплюватиме літеру «Н».

Енциклопедія міжнародного права

8 жовтня з нагоди Дня юриста в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України відбулася презентація третього (завершального) тому «Енциклопедії міжнародного права» [Енциклопедія міжнародного...], надрукованого Видавничим домом «Академперіодика» НАН України. Над цим проектом працював великий колектив авторів під керівництвом завідувача відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України професора Володимира Денисова. Перший том (літери «А–Д») світ побачив у 2014 році, другий (літери «Е–Л») – у 2017-му.

У заході взяли участь академіки НАН України Сергій Пирожков і Юрій Шемчушенко (співголова редколегії видання), перший заступник Голови Верховної Ради Руслан Стефанчук, народні депутати, науковці закладів вищої освіти України, які долучилися до створення цього видання. Презентований тритомник загальним обсягом близько трьох тисяч сторінок високо оцінили всі доповідачі. За словами правознавців, це перша в Східній Європі й на всьому пострадянському просторі фундаментальна енциклопедія у галузі міжнародного права, отже, її поява є вагомим явищем у відповідній науці та європейській енциклопедистиці. В енциклопедії, яку уклали за алфавітним принципом, представлено історію міжнародного права, подано персоналії науковців, висвітлено галузі, інститути, документи, події, факти, явища із міжнародно-правової тематики [Шатковський].

Європейські енциклопедії

10–11 жовтня в Брюсселі з ініціативи укладачів «Великої норвезької енциклопедії» та за підтримки науково-дослідного центру Європейського парламенту відбулася конференція¹, що вперше зібрала видавців національних енциклопедій.

Метою заходу був обмін досвідом щодо особливостей підготовки сучасних національних енциклопедій у різних країнах світу, вияв основних

¹ Див.: <https://encyclopedias.eu/conference/2019>

моделей їх функціонування, а також визначення можливих напрямків співпраці. Не одноразово наголошувалося на тому, що розвиток онлайн-енциклопедистики в епоху цифровізації, якій властиве постійне збільшення кількості інформації різної якості, є особливо актуальним. Виконуючи свою основну функцію – пропонувати й поширювати серед носіїв того чи іншого мовного середовища достовірну інформацію, національні енциклопедії відіграють велике значення в боротьбі з поширеними нині явищами дезінформації, неправдивими новинами, політичною пропагандою тощо.

Серед заявлених учасників конференції були видавці з Австрії («Austria-Forum»), Боснії та Герцеговини («Enciklopedija Bosne i Hercegovine»), Грузії («Kartuli entsiklopedia»), Данії («Lex»), Італії («Treccani»), Іспанії («Enciclopèdia Catalana»), Канади («The Canadian Encyclopedia»), Німеччини («Brockhaus Enzyklopädie»), Норвегії («Store Norske Leksikon»), Латвії («Nacionālā enciklopēdija»), Литви («Visuotinė lietuvių enciklopedija»), США («Britannica»), України («Енциклопедія Сучасної України»²), Франції («Encyclopédie Universalis»), Хорватії («Hrvatska enciklopedija»), Чорногорії («Enciklopedija Crne Gore») і Швеції («Nationalencyklopedin»).

Енциклопедія українського боксу

17 жовтня у Верховній Раді України відбулася презентація книги Антона Горюнова «Иллюстрированная история украинского бокса» [Золото нации...], укладеної в дусі авторської тематичної енциклопедії (містить 5 розділів). Антон Горюнов, автор-упорядник цієї книги, у своєму слові наголосив, що бокс в Україні – один із найбільш титулованих видів спорту (нині наша країна має 15 чемпіонів світу), тому поява такої праці закономірна. На презентації були присутні: президент Національної ліги професійного боксу України Михайло Зав'ялов, чемпіони світу з боксу Віктор Постол, В'ячеслав Сенченко, Сергій Дзинзирук, Юрій Нужненко, Денис Берінчик, які поділилися власними міркуваннями щодо важливості подібних видань для розвитку сучасного боксу в державі. Захід відбувся в рамках проекту «Книжковий клуб Верховної Ради України «Саміт з книгою», започаткованого 2019 року.

Енциклопедія Острозької академії

30 жовтня в рамках святкування 25-річчя відродження Національного університету «Острозька академія» в його актовій залі відбулася презента-

² Презентацію онлайн-версії «Енциклопедії Сучасної України», підготовлену для конференції, див. на сайті Інституту енциклопедичних досліджень НАН України: <http://encyclopedia.kiev.ua/5-rokiv-online-esu>.

ція третього перевидання енциклопедії «Острозька академія» [Острозька академія...]. На заході виступив ректор університету Ігор Пасічник, який розповів, як виникла ідея створити енциклопедію. Зокрема, йшлося про перше видання енциклопедії, на яке надихнули розповіді Миколи Ковальського про славетне минуле вишу, згадано про колектив авторів тощо.

Енциклопедія складається з двох частин. У першій висвітлено історію університету, починаючи від заснування в 16 столітті, зокрема подано інформацію про видатних діячів, книгодрукування, систему навчання, полемічну літературу, розвиток міста, його політичне й церковне життя. У другій частині представлено сучасні досягнення закладу за останні 25 років (основні напрямки діяльності факультетів, кафедр, наукових центрів та лабораторій, найвидатніші досягнення відродженої Острозької академії). Інформації другої частини в попередніх виданнях не було. Нагадаємо, перше видання цієї енциклопедії вийшло друком 1997 року, друге – 2011 року під назвою «Острозька академія XVI–XVII століття», натомість у третьому виданні назву видозмінено – «Острозька академія: історія та сучасність культурно-освітнього осередку».

Енциклопедія історії України

Проект «Енциклопедія історії України», що складається з 10-ти томів від літери «А» до «Я» (2003–2013), отримав продовження у вигляді додаткових книг: у 2018 році вийшла друком перша книга під назвою «Україна й українці» [Енциклопедія історії...], нині готується друга, яку заплановано опублікувати в грудні 2019 року.

Зміст першої книги тематичного тому репрезентує серію своєрідних енциклопедичних наративів. У ній містяться узагальнювальні нариси про державний устрій країни; природні умови та ресурси; історію формування її території та кордонів, адміністративно-територіального поділу; чисельність, склад та рух населення (антропологічні та демографічні параметри в їхній ретроспективі), що мешкало на її теренах з найдавніших часів; традиційну матеріальну та духовну культуру (господарські заняття, ремесла та промисли; транспорт; харчування та їжу; житло; одяг; народні знання; міфологічні вірування; календарні обряди та обряди життєвого циклу; словесний і музичний фольклор, а також візуальний фольклор, тобто декоративно-вжиткове мистецтво; хореографію тощо). Невід'ємною частиною народознавчого блоку є також низка нарисів про етнічну історію, матеріальну та духовну культуру основних етнічних спільнот, що мешкають в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

- Березюк Т., Давиденко О. Енциклопедична хроніка. *Енциклопедичний вісник України*. 2018. Вип. 10. С. 83–87.
- Вони змінили історію (125 вихідців із Південної Бессарабії). Енциклопедичний словник / Під ред.: Л. Циганенко, С. Мустяце. Ізмаїл; Кишинев, 2019.
- Гибу Н. Сонеты Дуная. Т. 1: «А» («Акафист»). Кишинев, 2019.
- Енциклопедія історії України: Україна–Українці. Кн. 1 / Редкол.: В. А. Смолій (гол.), Г. В. Боряк, Я. В. Верменич та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2018.
- Енциклопедія міжнародного права: У 3 т. Т. 3: «М–Я» / Редкол.: Ю. С. Шемчушенко, В. Н. Денисов та ін.; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: ВД Академперіодика.
- Енциклопедія Сучасної України. Т. 21: «Мікро–Моя» / Редкол.: І. М. Дзюба, М. Г. Железняк, Я. С. Яцків та ін. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019 (у друці).
- Золото нации. Иллюстрированная история украинского бокса / Авт.-сост. А. Горюнов. Киев: Саммит-книга, 2018.
- Мазуренко С. За підсумками року. Інтерв'ю з Президентом НАН України академіком Б. Є. Патонем. *Вісник НАН України*. 2019. № 1. С. 3–18.
- Михайличенко В. З досвіду створення «Енциклопедії Бердянська». *Українська енциклопедистика. Регіональний аспект: Матеріали 5-ї Міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика»* / За ред. М. Г. Железняка; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2017. С. 62–65.
- Острозька академія: історія та сучасність культурно-освітнього осередку. Енциклопедичне видання / За ред. І. Пасічника (гол. редкол.), П. Кралюка, Д. Шевчука (відп. ред.) та ін. Вид. 3-тє, допов. і переробл. Острог: Вид-во НУ «Острозька академія», 2019. 622 с.
- Російська Вікіпедія вважає мешканців Обухова релігійною групою. *Хроніки Обухова: інформаційний веб-сайт*. 2019. 13 листоп. URL: <https://obukhiv.info/news/rosiiska-vikipediya-vvazhae-meshkantciv-obukhova-religiinoiu-grupoiu/> (дата звернення: 25.11.2019).
- Українська фольклористична енциклопедія / Гол. ред. В. Сокіл; Інститут народознавства НАН України. Львів, 2018.
- Українська фольклористична енциклопедія: У 2 т. Т. 1: «А–Л» / Гол. ред. М. К. Дмитренко; Інститут мистецтвознавства, фольк-

лористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ: Сталь, 2018.

Шатковський П. Енциклопедія міжнародного права: українська перлина в світовій науковій традиції. *Вектор Ньюз: Міжнародна інформаційна агенція: веб-сайт*. 2019. 9 жовт. URL: <https://www.vectornews.net/exclusive/145596-encyklopedya-mzhnarodnogo-prava-ukrayinska-perlina-v-svtovy-naukovy-tradicyi.html> (дата звернення: 20.11.2019).

Энциклопедия Бердянска. Том 5: Ежегодник 2018 / Под. ред. В. И. Михайличенко. Бердянск: Південна Зоря, 2019.

REFERENCES

- Bereziuk, T., Davydenko, V. (2018). Entsyklopedychna khronika [Encyclopedic newsreel]. *The Encyclopedia Herald of Ukraine*, 10, 83-87 [in Ukrainian].
- Dmytrenko, M. K. (Ed.). (2018). *Ukrainska folklorystychna entsyklopediia [Encyclopedia of Ukrainian Folklore]* (Vol 2). Kyiv: Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, 2018 [in Ukrainian].
- Dziuba, I. M., Zhelezniak, M. H., Yatskiv, Ya. S., et al. (2019). *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of Modern Ukraine]* (Vol. 21). Kyiv: NASU Institute of Encyclopedic Research (in print) [in Ukrainian].
- Gibu, N. (2019). *Sonety Dunaia [The Sonnets of Danube]* (Vol. 1). Chişinău [in Russian].
- Goriunov, A. (Ed.). (2018). *Zoloto natsii. Illiustrirovannaia istoriia ukrain-skogo boksa [Gold of the nation. Illustrated History of Ukrainian Boxing]*. Kyiv: Sammit-kniga [in Russian].
- Mazurenko, S. (2019). Za pidsumkamy roku. Interviu z Prezydentom NAN Ukrainy akademikom B. Ye. Patonom [The results of the year. Interview with the President of NAS of Ukraine Academician B. Ye. Paton]. *Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 1, 3-18 [in Ukrainian].
- Mikhailichenko, V. I. (Ed.). (2019). *Entciklopediia Berdianska [Encyclopedia of Berdiansk]* (Vol. 5: Ezhegodnik-2018). Berdiansk: Pivdenna Zoria [in Russian].
- Mykhailychenko, V. (2017). Zdosvidustvorennia "Entsyklopedii Berdianska" [On experience in the creation of The Encyclopedia of Berdiansk]. In M. Zhelezniak (Ed.), *Proceedings of the 5th International Conference "Ukrainska entsyklopedystyka"* (pp. 62-65). Kyiv: NASU Institute of Encyclopedic Research [in Ukrainian].

- Pasichnyk, I., Kraliuk, P., Shevchuk, D. (Eds.). (2019). *Ostrozka akademiia: istoriia ta suchasnist kulturno-osvitnoho oseredku. Entsyklopedychne vydannia [Ostroh Academy: History and modernity of cultural and educational center. Encyclopedia]* (3d ed.). Ostroh: Ostrozka akademiia [in Ukrainian].
- Rosiiska Vikipediia vvazhaie meshkantsiv Obukhova relihiinoiu hrupoiu [Russian Wikipedia refers population of Obukhiv city to a religious group]. Khroniky Obukhova: news website. (2019, November 13). Retrieved November 25, 2019, from <https://obukhiv.info/news/rosiiska-vikipediya-vvazhae-meshkantciv-obukhova-relegiinoiu-grupoiu> [in Ukrainian].
- Shatkovskiy, P. (2019, October 9). Entsyklopediia mizhnarodnoho prava: ukrainska perlyna v svitovii naukovii tradytsii [Encyclopedia of International Law: The Ukrainian pearl in the world scientific tradition]. *Vector News*. Retrieved November 20, 2019, from <https://www.vectornews.net/exclusive/145596-enciklopedya-mzhnarnogo-prava-ukrayinska-perlina-v-svtovy-naukovy-tradycyi.html> [in Ukrainian].
- Shemchushenko, Yu. S. (Ed.). (2019). *Entsyklopediia mizhnarodnoho prava [Encyclopedia of International Law]* (Vol. 3). Kyiv: VD Akademiya periodyky [in Ukrainian].
- Smolii, V. A. (Ed.). (2018). *Entsyklopediia istorii Ukrainy: Ukraina–Ukraintsi [Encyclopedia of History of Ukraine: Ukraine–Ukrainians]*. (Book 1). Kyiv: Naukova dumka, 2018 [in Ukrainian].
- Sokil, V. (Ed.). (2018). *Ukrainska folklorystychna entsyklopediia [Encyclopedia of Ukrainian Folklore]*. Lviv: NASU Institute of ethnology [in Ukrainian].
- Tsyganenko, L. & Mustyatse, S. (Eds.). (2019). *They changed history (125 natives of South Bessarabia): Encyclopedic Dictionary*. Izmail, Chişinău [in Ukrainian].

Енциклопедичний вісник України

Наукове видання

Число 11

Часопис містить наукові розвідки з енциклопедистики та біографістики, що були заявлені як доповіді до 6-ї міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика»; подає також опис подій 2019 року, пов'язаних з енциклопедичною справою. Для викладачів, аспірантів, студентів та усіх, хто цікавиться проблемами енциклопедистики, біографістики, книгознавства та суміжних наукових напрямів.

Редагування *С. І. Очеретянко*
Оригінал-макет виготовив *Р. П. Судик*

Підписано до друку 9 грудня 2019 р
Формат 70x100/16. Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Georgia Pro.
Ум. друк. арк. 12. Обл. вид. арк. 11.

Надруковано згідно з рішенням вченої ради Інституту енциклопедичних досліджень НАН України (протокол № 11 від 28 листопада 2019 р.).

ISSN 2706-9990 (print)
ISSN 2707-000X (online)
DOI: 10.37068/evu

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 12 жовтня 2009 р. (серія KB № 15829 – 4301P).

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3484 від 19 травня 2009 р.

2009–2019 © Інститут енциклопедичних досліджень НАН України